

VERSLAGEN UIT HET VRIJWILLIGERSVELD

2017

Bundel van de jaarverslagen van vrijwilligers
in de Amsterdamse Waterleidingduinen,
de Loenderveense Plas en de Bethunepolder

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	3
Beheervrijwilligers AWD	4
Beheervrijwilligers Loenen.....	6
Bezoekerscentrumbalie	7
Bijen	9
Broedvogelmonitoring Bethunepolder.....	10
Broedvogelmonitoring Loenderveen	16
Dagvlinders	20
Educatie	21
Eekhoorns	22
Gastdames en –heren	23
Historische werkgroep AWD.....	24
Houtzwammen	25
Hydrobiologie en malacologie.....	26
Insecten	27
Konijnen	28
Kranswieren	29
Libellen.....	30
Micro-organismen.....	31
Nachtvlinders	32
Natuurgidsen zondagmiddag.....	33
Natuurgidsen zondagochtend.....	35
Orchideeën.....	37
Planten	41
Sprinkhanen, wantsen en lieveheersbeestjes.....	43
Vogelmonitoring zuidelijke AWD.....	44
Vogelmonitoring noordelijke AWD	47
Vogelringstation AWD	48
Wasplaten	50

VOORWOORD

Beste tellers,

Zomer! Voor de meeste onderzoekers is het veldseizoen daarmee in volle gang. Het is interessant om te zien wat de misschien wel droogste junimaand ooit brengt. De beheervrijwilligers, excursieleiders en gastheren laten zich natuurlijk niet door de seizoenen sturen, maar het groei- en bloeiseizoen geeft sturing aan de meeste activiteiten van onze vrijwilligers.

Het is een mooi moment om eens terug te kijken op wat er vorig jaar zoal gebeurd is. Wat heeft iedereen in 2017 uitgespookt? Dit inmiddels traditionele jaarverslag geeft daar antwoorden op. Traditioneel zeg ik niet zonder reden: mijn geheugen in deze organisatie is slechts een jaar of vijf, maar ik kwam in de krochten van onze server al een samenvattend verslagje tegen over het jaar 2000.

Voor Waternet was 2017 het weer eens een bewogen jaar. De rechtsgangen over damherten werden definitief in ons voordeel beslist. Een deel van jullie verzamelt data die daarbij van groot belang is geweest, en nieuwe data blijft van groot belang om te meten wat de effecten nu zijn van het reduceren van de populatie.

Ook het zagen van bomen leverde reacties op, er zijn duidelijk verschillende meningen over de juiste maatregelen. Daarom zijn we een adviesgroep gestart waarin een aantal van jullie deelneemt. Deze adviesgroep vragen we kritisch met ons mee te denken.

Bij de uitvoering hiervan maar ook van andere projecten zullen we jullie om verschillende redenen weer hard nodig hebben: voor de aanlevering van natuurdata, als vriendelijk gezicht aan de poort, voor uitleg tijdens excursies, of als extra handen in het veld om ons bij te staan.

In dit overzicht kunnen jullie lezen waar andere vrijwilligers zoal mee bezig zijn geweest in 2017. We hopen dat jullie net zo veel plezier hebben aan het lezen ervan als wij.

Met vriendelijke groet, namens de vrijwilligersorganisatie van Waternet,

Vincent van der Spek
Adviseur natuurbeheer & recreatie
Waternet
juli 2018

titelblad: grutto's in de Bethunepolder
foto Jack Folkers

Beheervrijwilligers in 2017, weer een jaartje lekker gewerkt

In het najaar van 2009 begon een groep beheervrijwilligers één dag in de maand met zagen van Amerikaanse Vogelkers (*Prunus serotina*). Velen van het eerste uur zijn nog steeds actief. Er wordt nu in enkele groepen op 8 dagen per maand gewerkt.

De Prunus-nabeheer groep moet steeds langer struinen om nog eens één boom te vinden. Werken als beheervrijwilliger is gezellig, goed voor lijf en leden, de gratis sportschool, en goed voor het duin. De goede onderlinge band tussen vrijwilligers blijkt ook uit gezamenlijke weekends en zelfs vakanties.

In 2017 strooide het KNMI flink met weeralarmen, codes geel, oranje en rood. Er vielen werkdagen uit door overvloedige regen, sneeuw, gladheid of zware storm. Het werk volgt de seizoenen, van jaar op jaar deels met de zelfde thema's, en soms komt er iets nieuws bij.

IJsvogel wanden

Op het Vogeleiland tegenover de vogel-kijkhut werden twee bomen omgetrokken door Waternet medewerkers, waarna beheervrijwilligers grond aanbrachten tegen de kluit zodat IJsvogels hierin een nestgang kunnen maken. In de eerste maanden na de aanleg werden er regelmatig 1 of 2 IJsvogels waargenomen. Nu maar hopen dat ze er gaan broeden.

Ecologisch maaibeheer

In kwetsbare gebieden waar niet met groot materieel gewerkt kan worden, ruimen we maaisel af met harken, vorken en berries en brengen het naar plekken van waar het afgevoerd wordt. Het maaien en afruimen kwamen pas laat op gang omdat damherten in het droge voorjaar ons het gras voor de harken weg graasden.

In het najaar werden de Klazewei, het Groot Zwartevelde, de groene oase in de Van Limburg Stirum Vallei, het Gentianenvlak, de Schapenwei en het Boogkanaal afgeruimd. Mooie gebieden om in te werken en om je heen te kijken naar wat er staat, kruipt of langs vliegt.

Puinruimen

Langs enkele doorgaande paden, zoals langs het Barnaartkanaal, is puin verzameld en geruimd. Opgeruimd staat netter.

Uitrasteren

Om de weinige Ligusterstruiken in het Zeeveld te beschermen tegen vraat door damherten, zijn een aantal grote kooien geplaatst rondom deze struiken. Liguster is een belangrijke waardplant voor o.a. Duinparelmoervlinder. Elders werden meer anti-graaskooien geplaatst.

Stuifkuilen

Werken in stuifkuilen is één van onze favoriete bezigheden. Spelen in het zand met je harkje en schoffeltje om hardnekkige wortelresten en uitlopers te verwijderen. Het resultaat is binnen een jaar goed zichtbaar en dat geeft voldoening.

Zwerfhout ruimen

Langs het Noordoosterkanaal lag veel “zwerfhout”, afgebroken takken, waarvan een deel in het kanaal terecht kwam, wat uiteindelijk de zeef-installatie kort voor de Oranjekom blokkeerde. Aanleiding voor een aantal dagen “zwerfhout” ruimen.

Zwerfvuil ruimen

Afval werd verzameld op de parkeerplaatsen, in de Zeereep en langs het fietspad van Zandvoort naar Noordwijk. Hopelijk stimuleert een schone omgeving bezoekers en passanten ook om het terrein schoon en opgeruimd te houden.

Diversen

Er werden dammetjes hersteld in het Oosterduinrel, en Reuzenbalsemien en uitlopers van Abeel, Hemelboom en Prunus uitgetrokken op diverse plekken.

De beheervrijwilligers worden begeleid door een medewerker van Waternet en we hebben dit jaar weer fijn samengewerkt met Hans, Arjan, Rick, Paul en Bas.

Janine en Nico Rensen
12 februari 2018

Beheervrijwilligers Loenen

Beheervrijwilligers Loenen

In 2017 heeft een kleine groep vrijwilligers elke eerste woensdag van de maand op het zuiveringsterrein en de omgeving meegeholpen met het natuurbeheer.

Het **knotten van wilgen** gebeurde in januari bij de molen en in december aan de Bloklaan bij het uitlaatpunt van de pijpleiding vanaf ter hoogte van het innamepunt bij het Amsterdam Rijnkanaal.

In februari en in september werd de **opslag van bomen** (elzen, wilgen, berken,...) uit respectievelijk het rietland en uit het in 2015 opgeschoonde zogenaamde slangenveld verwijderd.

In juni werd het maaisel van het landje bij de molen **afgeharkt**, in augustus werd dat op het molenpad op het voorzuiveringsterrein gedaan en in oktober op de scheendijk.

In november was het tijd voor het extra zware werk dat jaarlijks terugkomt: het harken van het maaisel van de **legakkers** en het afvoeren daarvan met pontons.

Varen op
Terra Nova

In maart werd een **snoeironde** van de struiken en bomen op de ringdijk uitgevoerd.

Op de nationale natuurwerkdag van 4 november 2017 werd de helft van de ringslanghopen op het terrein onder begeleiding van 2 vrijwilligers omgezet, een voor het publiek altijd aansprekende activiteit.

De andere helft van de ringslanghopen (voornamelijk op de ringdijk) werd op zaterdag 9 december door 9 vrijwilligers uit de buurt aangepakt, opnieuw begeleid door 2 vrijwilligers.

In augustus en september gingen bij er 4 vaarexcursies (2 high tea en 2 high wine) Terra Nova telkens een vrijwilliger mee om 'kapitein' Nico Bouman te assisteren.

Nora de Groen
foto's door Thea de Bruin

Harken bij het
bruggetje naar de
Loenderveensche
Molen

Baliewerk bezoekerscentrum

Vorbereiden op verandering

Aan het begin van het jaar is het aan de balie een drukte van belang. Na een stormloop in de voorbije maand december, komt de kaartverkoop volop op gang. Iedere bezoeker wil een toegangkaart aanschaffen omdat die van het vorige jaar is verlopen. Op dat moment weet nog niemand dat deze routine met ingang van het volgende jaar grondig zal wijzigen.

Knippen met ogen dicht

Ruiterkaarten moeten ook jaarlijks worden aangevraagd, dus bezoekers met ruiteroutfit en ruitervaardigheidsbewijs melden zich in deze periode aan de balie. De bedoeling is dat ruiters ieder jaar een nieuwe pasfoto meebrengen, maar we knippen een oogje dicht en knippen de foto uit het vorige bewijs. Een gezicht wijzigt niet fundamenteel in een jaar tijd. Voor paard en berijder blijft alles bij het oude. De route is niet aan variatie onderhevig. We krijgen aan de balie meermaals de vraag wanneer het ruiterpad als rondje wordt uitgezet en niet als recht heen-en-weerpad. In het midden blijft wie er hierdoor meer routine ervaart, de ruiter of het paard. In 2017 blijft het strakke pad zoals hij is, op een omleiding na tijdens werkzaamheden in het duin.

Mini-waterexperts in wording

Voor kinderen was er in 2017 weer veel leuks in de AWD te beleven. De bomenroute, gps-route en waterexpert-route bestaan al wel wat langer, maar zijn nog steeds een succes. Voor kinderen maakt het niet uit dat aan de herkenkaarten in de rugzak is te zien dat deze intensief zijn gebruikt door talloze voorgangers. We hebben in 2017 vele nieuwe mini-waterexperts mogen huldigen. Heel wat lanyards en een daar aangeklikt diploma zijn door de baliemedewerkers uitgereikt.

Mini-waterexperts in wording konden zich in 2017 ook uitleven met schepnet en verzamelbak. Onder begeleiding van een echte expert worden waterdiertjes opgevisst en gedetermineerd. De vangst wordt na afloop natuurlijk keurig teruggebracht naar de bron.

Boswachterswerkzaamheden

Nieuw geïntroduceerd is de zoekkaart. Kinderen kunnen daarop achter elk flora- of faunaplaatje aanvinken of ze het betreffende object zijn tegengekomen tijdens de wandeling. Ook is er een oefenbegin gemaakt met de hulpboswachtersroute. Deze route is het resultaat van een stageopdracht. Kinderen voeren onderweg allerlei 'boswachterswerkzaamheden' uit en krijgen na afloop aan de balie een diploma 'hulpboswachter' voor bewezen diensten. De tijd moet uitwijzen of deze route-oefening op den duur kunst baart en definitief in het kidsprogramma wordt opgenomen.

Te koop of gratis

Voor wie het stadium 'jong' en 'kind' is gepasseerd was er ook veel te doen in het duin. In 2017 zijn de langere wandelroutes gecheckt en in aantal uitgebreid. Tekst en gps van deze niet-paaltjesroutes kunnen bezoekers op hun smartphone downloaden. Voor wie dat wil is een geprint exemplaar van de voorkeursroute aan de balie te koop - net zoals vanouds de streekproducten, boeken en andere hebbedingen. De vriendelijke uitleg, toelichting, een geintje of een gedegen antwoord op een bezoekersvraag zijn en blijven gratis.

Gelijke behandeling

De laatste twee maanden van het jaar stonden in het teken van verandering. Eind november werd aangekondigd dat de toegangkaartverkoop met ingang van 2018 zal wijzigen. Tot en vanaf 18 jaar krijgt iedereen een gelijke behandeling. Tot 18 jaar is toegang gratis en vanaf 18 betaalt iedereen individueel hetzelfde bedrag. Geen groepskaarten meer, geen 60-plus, maar iedereen een

persoonlijke jaarkaart. En alles zoveel mogelijk online. De drie vrijwillige baliemedewerkers zijn eind oktober in een korte workshop geïnstrueerd over deze wijzigingen. Aan de balie zijn tot het einde van het jaar honderden bezoekersvragen beantwoord, tijdelijke jaarkaarten gescand en verkocht. En zoals meestal het geval is: verandering roept eerst weerstand op. Bezoekers wordt het wel zo prettig mogelijk gemaakt: een tijdelijke korting en extra hulptroepen om te assisteren bij het online activeren van de tijdelijke jaarkaarten.

Het jaar eindigt met honderden lichtpuntjes. Op de laatste dagen van december trekken groepjes kinderen en ouders met lampionnen langs een verlichte route. In de nachtstille van het duin gadeslagen door nieuwsgierige hertenogen. Een nieuw jaar gaat beginnen.

Gonneke Streng
5 februari 2018

Bijen

Het droge voorjaar en de grote populatie herten was voor de bijenfauna van de AWD een rampscenario. Hopen op betere tijden.

Half mei langs het noord oosterkanaal: geen bijen. Ook langs het Langeveld bij de Glip nauwelijks een bij te zien. En dan toch nog ving ik eind juni en begin juli in km hok 94-479 een vrouwelijk exemplaar van de heidekegelbij *Coelioxys conica*. In 2012 ving ik deze bij voor de eerste keer en die was toen nieuw voor de AWD. Deze kegelbij wordt nauwelijks meer gevangen in Nederland. Net 50 meter aan de andere kant van het hek in het Langeveld ving ik een vrouwelijk exemplaar van de grote kegelbij *Coelioxys conoidea*. Ook een zeldzaam beest. Het is heel bijzonder dat je in een cirkel van 100 meter (AWD-Langeveld) ook de duinkegelbij *C. mandibularis* en de gewone kegelbij *C. inermis* vangt.

Dit jaar was ook de gedoornde slakkenhuisbij *Osmia spinulosa* in aantal aanwezig evenals de gewone viltbij *Epeolus variagatus*.

Ook eindelijk weer enkele exemplaren van de kustbehangersbij *Megachile maritima*.

Begin september nog naar het Heitje geweest. Ook hier heeft de vraat van de herten ernstige consequenties. De enige populaties in het westen van de heidezandbij *Andrena fuscipes* en de heidezijdebij *Colletes succinctus* zijn hierdoor zeer kwetsbaar geworden. Dat geldt ook voor de heidewespbij *Nomada rufipes*.

Verder is nog vermeldenswaard dat ik voor het eerst in het westen een mannelijk exemplaar ving van de goudwesp *Hedychrum rutilans*.

Ik hoop van harte dat de maatregelen om de hertenpopulatie sterk in te dammen snel resultaat opleveren. Dit is voor de biodiversiteit van groot belang en zeker ook voor de bijen en vlinders.

Pim Kuijken
12 februari 2018

Verslag broedvogelinventarisatie Bethunepolder seizoen 2017

Jack Folkers

Algemeen

In het seizoen 2017 zijn in de periode van februari tot augustus 39 bezoeken gebracht aan (delen van) de Bethunepolder. In totaal zijn 6.171 waarnemingen ingetekend en gecodeerd. De meeste bezoeken vonden plaats in de ochtend, beginnend vanaf ca. zonsopkomst. Er werd geteld volgens de methode die bij het Sovon bekend staat als de uitgebreide territoriumkartering waarbij alle soorten worden geteld (BMP-A).

In de polder zijn van 78 vogelsoorten territoria geconstateerd. Twee soorten meer dan in het seizoen 2016. In totaal zijn er 1308 territoria opgenomen.

Aantalsontwikkelingen

Het voert te ver om van elke soort afzonderlijk een opmerking te plaatsen. Vandaar dat ik me beperk tot de belangrijkste weide- en rietvogelsoorten.

Slobeend

De Slobeend is een karakteristieke broedvogel van vochtige graslanden. In onze polder doet hij het goed en neemt gestaag in aantal toe. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de hoge waterstand en de minder intensief gebruikte plas-dras gebieden.

Wintertaling

Een nieuwe soort in het gebied. Bovendien een soort waar in Nederland een dalende trend in het aantal broedgevallen is te zien. Het via terreinmaatregelen hoog houden van de waterstand in natuurgebieden is doorgaans gunstig voor de Wintertaling. Wellicht is dat de reden dat deze soort zich nu heeft gevestigd.

Scholekster

Hoewel de soort landelijk een dalende trend laat zien (te weinig overlevende jongen door intensivering van de landbouw en voedselschaarste in het winterseizoen), zien we in de Bethunepolder het tegendeel. Ook hier zal de hoge grondwaterstand mede voor dit resultaat gezorgd hebben.

Kleine plevier

Deze zogenaamde pioniersoort broedt op schaars begroeide grond. Waar de nieuwe plas-drasgebieden in de eerste jaren na aanleg ervan, uiterst geschikt waren, vermindert deze door de hoger wordende begroeiing. De vermindering van het aantal territoria is hierdoor verklaard.

Kievit

Het aantal kievitterritoria is stijgend in het telgebied hoewel de landelijke trend sinds de negentiger jaren een daling laat zien, hoofdzakelijk als gevolg van de intensivering van de landbouw. Veel vogels broeden in de nieuw aangelegde plas-dras gebieden.

Grutto

Ook hier is de trend in de Bethunepolder tegengesteld aan die van de landelijke. Het aantal territoria is licht toegenomen van 17 in 2016 naar 19 in het afgelopen seizoen. Opmerkelijk is ook dat er tot in juli territoriale vogels aanwezig waren. Dit geeft aan dat er op dat moment nog jonge vogels waren wat weer aanwijzing is dat er voldoende geschikt voedsel (grote insecten) aanwezig was.

Belangrijk voor deze soort is het maaibeleid en de aanwezigheid van begroeiing op geschikte hoogte.

De grootste dichtheden in de polder bevinden zich op het (hoge) zuidoostelijke deel en het plasdrasgebied ten zuiden van de Middenweg, plaatsen waar deze diversiteit in begroeiingshoogte aanwezig is.

Tureluur

Het aantal tureluurs lijkt stabiel te blijven met 14 territoria. De territoria concentreren zich meer en meer richting het plasdrasgebied ten zuiden van de Middenweg.

Watersnip

Was er vorig seizoen nog reden voor optimisme vanwege de komst van deze vogel, dit jaar is de soort alleen vroeg in het seizoen als doortrekker gezien maar helaas kon geen vast territorium worden opgetekend.

Visdief

Opvallend is de aanwezigheid van een territorium van een visdief. Een doorgaans gemakkelijk te vinden nest is niet gevonden maar het autocluster programma van Sovon heeft de waarnemingen aangemerkt als territorium. Hoewel de soort waarschijnlijk niet heeft gebroed is met namen het slikgebied geschikt voor vestiging.

Rietvogels

De meeste rietvogels laten in aantal minimaal een stabilisatie zien en een paar soorten zelfs een stevige stijging (kleine karekiet + 33%, rietzanger + 51%, blauwborst + 50%). Alleen de roodborsttapuit die tot 2016 een stijgende trend liet zien nam licht af.

Algemeen

Toe- en afname van vogelaantallen is doorgaans het gevolg van een combinatie van factoren zoals geschiktheid en grootte van het broedareaal en overwinteringsgebied, weersomstandigheden, mate van verstoring etc. Toch heeft het er alle schijn van dat de natuurontwikkeling in de Bethunepolder een gunstig effect op met name de weide- en rietvogelstand heeft en zijn vruchten afwerpt.

Toch zou het nog beter kunnen. Tijdens de tellingen zijn een paar dingen opgevallen waarvoor een opmerking op zijn plaats is.

-In het zuidwestelijke deel van de polder wordt elk jaar zo vroeg als mogelijk gemaaid. Dit gebeurt zonder dat er van tevoren goed is gekeken of er nesten zijn. Het is een kleine moeite om het maaivoornemen door te geven waarna de nesten kunnen worden gemarkeerd zodat daar omheen gemaaid kan worden.

In het oostelijke deel van de polder gebeurt dit gelukkig wel.

-Begin juli zijn delen van het rietgebied rondom het Bosje van Robertson gemaaid. Juist in die gebieden waren nog nesten van rietzanger, karekiet, sprinkhaanzanger aanwezig. Soorten die nog tot laat in het seizoen met eventueel een tweede legsel beginnen.

Beter is het om het maaien van riet tot augustus uit te stellen.

- In diverse delen van de natuurontwikkelingsgebieden is te zien dat er boomopslag ontstaat. Dat was nu juist niet de bedoeling. Nu is er veel moeite gedaan om er een nat gebied van te maken maar door gebrekkig beheer lijkt het nu dicht te groeien. Het gaat hier met name om de gebieden ten zuiden van het Bosje van Robertson.

-Tenslotte de jacht.

Meerdere malen heb ik gezien dat jagers op plekken waar grutto's, kieviten, tureluurs en nog meer vogelsoorten broeden, kris kras door het gebied rondliepen met honden en op ganzen jaagden. Na navraag bij de Provincie bleek dat hiervoor ontheffing was verleend. Hoe is het mogelijk dat er ontheffing wordt verleend om in het vogelbroedseizoen te gaan jagen?

Eenzijds stimuleert de Provincie de vergroting van de biodiversiteit door bij te dragen aan een natuurontwikkelingsproject, anderzijds belemmert ze deze ontwikkeling door het afgeven van een ontheffing om te gaan jagen. Dat moet echt worden gestopt!!

Ik besef dat ganzen schade aanrichten maar laat de bestrijding buiten het broedseizoen plaatsvinden. Dan worden er geen broedvogels verstoord. Nu lijkt het erop dat de winst die aan de ene kant wordt gehaald er aan de andere kant dubbel en dwars wordt weg gesmeten.

Ik hoop dat de Provincie maar ook de jagers hun verantwoordelijkheid nemen.

Resultaten inventarisatie 2017

Een overzicht van de aantallen territoria per soort voor de jaren 2014-2017 is hieronder opgenomen. Een groen getal betekent dat de betreffende soort in dat jaar nieuw is gevestigd. Rood betekent dat de soort is verdwenen.

Een groen vak betekent toename, rood betekent afname. In de kolom erachter het percentage waarmee dat plaatsvond.

soort	territoria 2014	territoria 2105	territoria 2016	territoria 2017	toe-/ afname
Knobbelzwaan	2	3	1	1	
Grauwe Gans	31	23	76	213	180%
Canadese Gans		1	0	0	
Grote Canadese Gans		1	3	3	
Kleine Canadese gans	0	0	0	3	
Nijlgans	13	6	5	13	160%
Bergeend	5	5	5	4	-20%
Kuifeend	21	20	21	24	14%
Krakeend	14	25	20	22	10%
Slobeend	2	1	2	3	50%
Wilde Eend	24	40	29	65	124%
Zomertaling	0	1	1	1	
Wintertaling	0	0	0	1	
Kwartel	0	0	1	0	-100%
Fazant	12	12	11	18	64%
Ooievaar	2	3	3	3	
Dodaars	1	0	0	0	
Fuut	0	0	0	1	
Bruine Kiekendief	1	2	1	1	
Havik	1	2	1	1	
Sperwer	1	0	0	1	
Buizerd	3	5	5	4	-20%
Torenavalk	0	0	1	0	-100%
Waterral	4	7	5	6	20%
Waterhoen	7	7	4	8	100%
Meerkoet	11	27	19	20	5%
Scholekster	3	2	3	4	33%
Kleine Plevier	4	6	5	2	-60%
Kievit	38	44	41	49	20%
Watersnip	0	0	1	0	-100%
Grutto	16	16	17	19	12%
Tureluur	9	9	13	14	8%
Visdief	0	0	0	1	
Holenduif	3	7	6	5	-17%
Houtduif	21	23	26	30	15%
Turkse Tortel	3	7	2	2	
Koekoek	3	3	3	2	-33%
Kerkuil	1	1	1	2	100%
Stenuil	1	1	1	1	
Bosuil	1	2	2	2	
Ransuil	1	0	0	1	
IJsvogel	0	0	1	1	
Groene Specht	1	0	0	0	

soort	territoria 2014	territoria 2105	territoria 2016	territoria 2017	toe-/ afname
Grote Bonte Specht	3	5	3	6	100%
Kleine Bonte Specht	0	1	0	0	
Ekster	7	9	7	6	-14%
Gaai	2	3	2	3	50%
Kauw	16	7	5	14	180%
Zwarte Kraai	5	9	7	11	57%
Pimpelmees	18	19	19	19	
Koolmees	21	28	26	35	35%
Oeverzwaluw	9	0	0	0	
Boerenzwaluw	24	20	25	36	44%
Huiszwaluw	3	3	3	0	-100%
Cetti's Zanger	1	0	0	0	
Staartmees	2	1	2	2	
Tjiftjaf	29	47	42	24	-43%
Fitis	17	25	16	30	88%
Braamsluiper	0	0	1	1	
Grasmus	11	16	20	16	-20%
Tuinfluit	3	4	6	1	-83%
Zwartkop	10	27	24	20	-17%
Sprinkhaanzanger	5	6	3	3	
Snor	4	5	6	6	
Spotvogel	2	1	3	2	-33%
Bosrietzanger	13	12	7	10	43%
Kleine Karekiet	5	9	9	12	33%
Rietzanger	30	43	49	74	51%
Boomkruiper	3	4	6	6	
Winterkoning	27	40	49	39	-20%
Spreeuw	45	30	32	35	9%
Merel	34	41	48	42	-13%
Zanglijster	6	6	6	6	
Grauwe vliegenvanger	0		2	1	-50%
Roodborst	8	7	3	3	
Nachtegaal	0	0	0	1	
Blauwborst	5	9	10	15	50%
Gekraagde Roodstaart	0	1	0	0	
Roodborsttapuit	5	11	11	9	-18%
Heggenmus	21	14	16	28	75%
Huismus	49	86	88	98	11%
Ringmus	0	1	0	0	
Witte Kwikstaart	9	22	28	22	-21%
Graspieper	18	21	28	27	-4%
Vink	9	28	41	22	-46%
Groenling	8	11	10	12	20%

soort	territoria 2014	territoria 2105	territoria 2016	territoria 2017		toe-/ afname
Putter	12	13	16	24		50%
Kneu	3	5	6	4		-33%
Goudvink	2	1	1	1		
Appelvink	0	0	1	0		-100%
Rietgors	8	16	30	31		3%
Totaal territoria	772	979	1053	1308		24%
Aantal soorten	73	73	76	78		3%

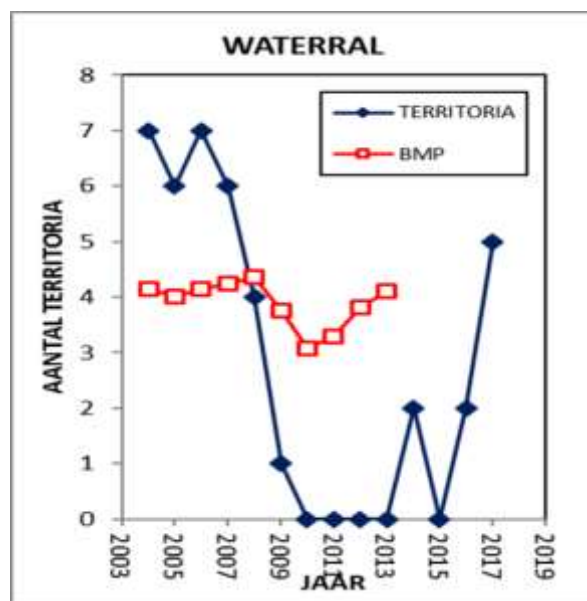
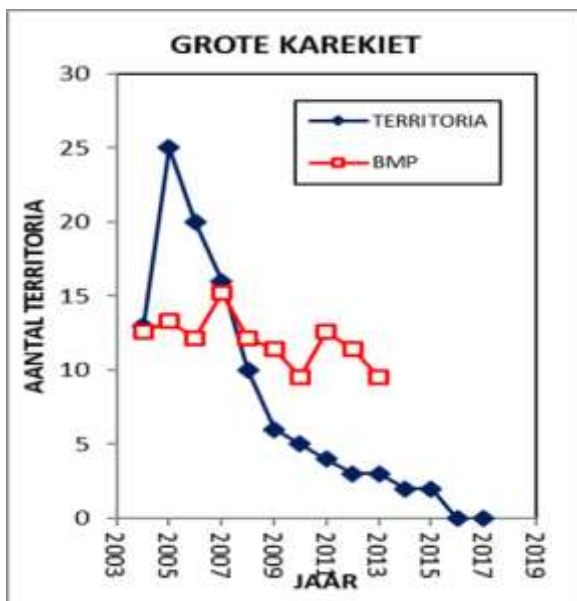
Broedvogelmonitoring Loenderveen

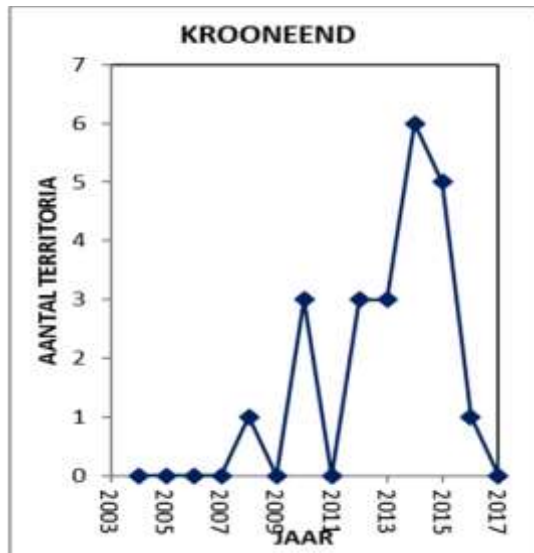
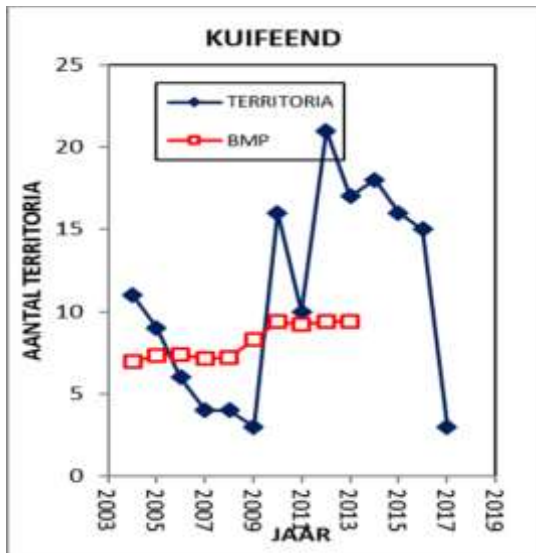
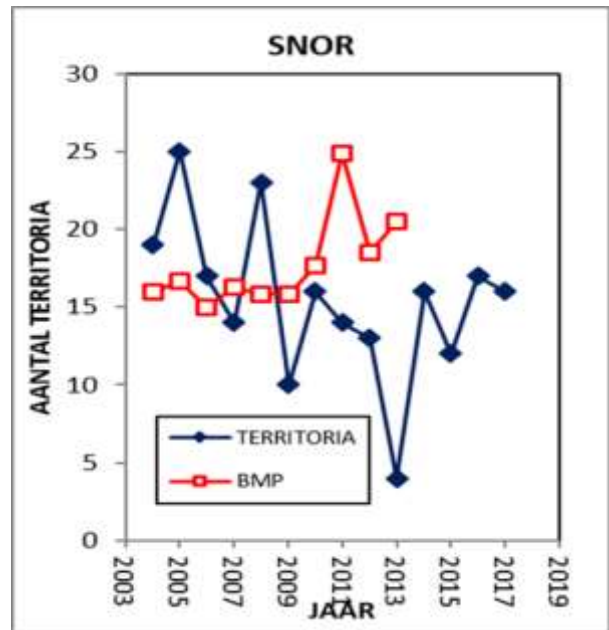
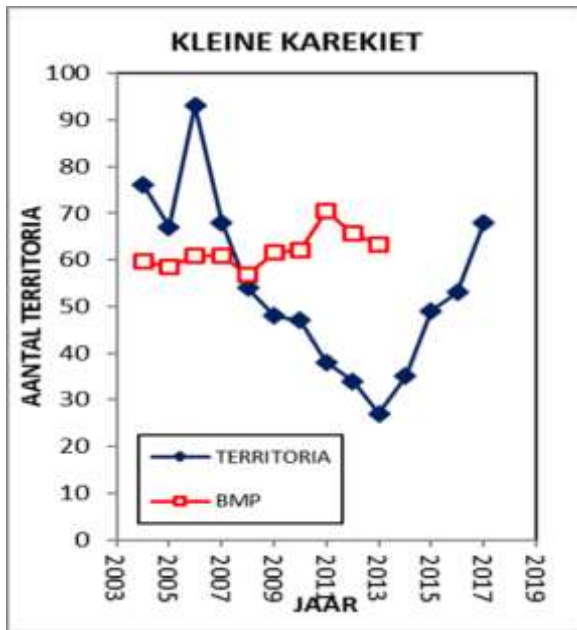
Waterleidingplas

Sinds 2013 wordt actief ingezet op verjagen en populatiebeperking van de grauwe ganzen in het broedseizoen. Dit om herstel van het waterriet te realiseren, nadat dit in de jaren ervoor geheel was weggegraasd.

De lange strook waterriet is visueel duidelijk aan het herstellen. Inmiddels heeft dit geleid tot (start van) herstel van kleine karekiet, snor, wateraal. De grote karekiet heeft met nul territoria de weg terug helaas nog niet gevonden. Weidevogels als tureluur en Kievit reageren positief op de peilverhoging. Ook watersnip en porseleinhoen reageren positief, maar zijn nog geen vaste broedvogels. Kuifeend en krooneend maken na een sterk groeiende trend in 2017 een neerwaartse beweging.

Slangenveldje

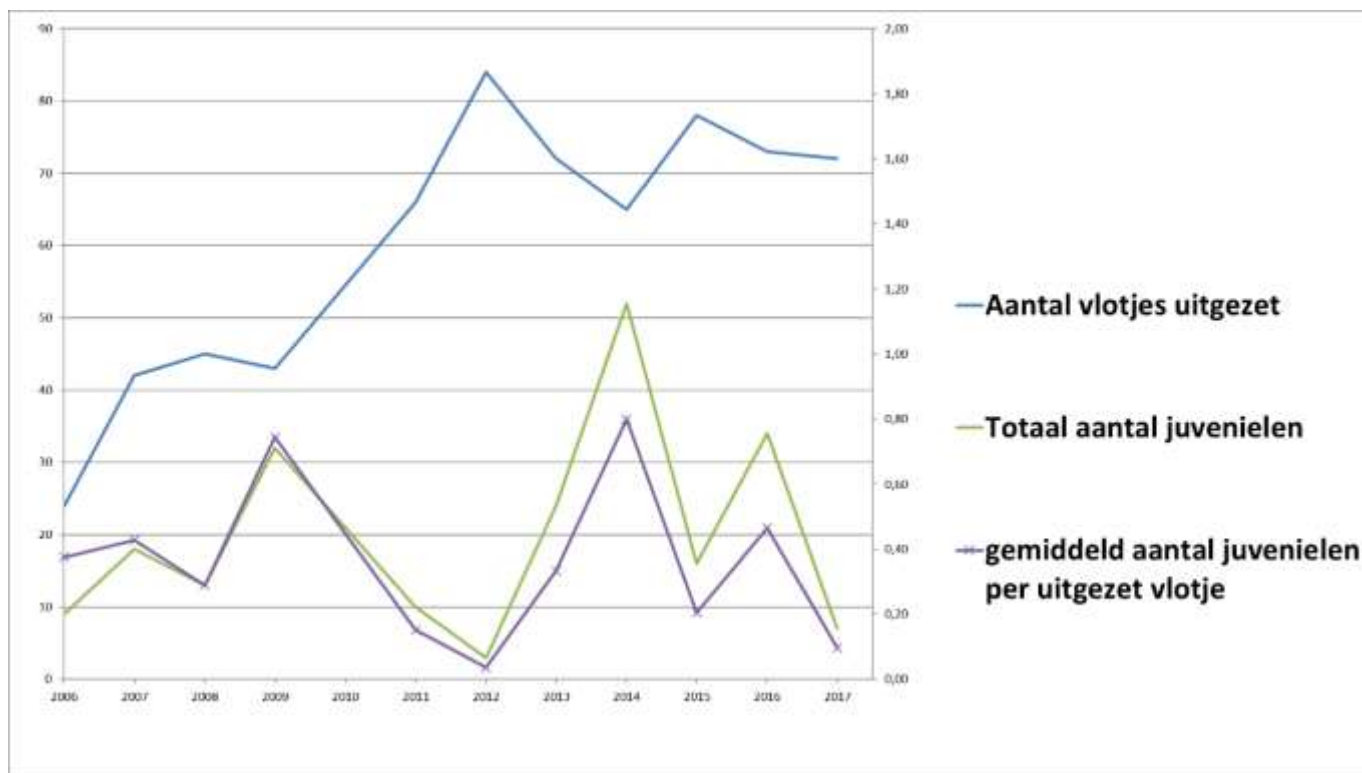
In 2017 is een klein gebiedje van 10 hectare aan het broedvogelonderzoek toegevoegd. Dit zogeheten slangenveldje is tot moerasgebiedje omgevormd. Een deel was enkele jaren geleden al omgevormd, en in 2016 het laatste deel van de 10 hectare.

In 2017 vonden we onderstaande broedterritoria. Opvallend zijn de 'weidevogels' Kievit, kleine plevier en scholekster. Deze soorten profiteren tijdelijk van de open drassige situatie in 2017, maar zullen naar verwachting weer verdwijnen als de moerasvegetatie zich komende jaren ontwikkelt. De bosvogels komen voor in de bosrand rond het terrein.

Blauwborst	2	Rietzanger	7
Boomkruiper	2	Scholekster	1
Grasmus	1	Snor	1
Grote bonte specht	1	Spotvogel	1
Heggenmus	1	Tjiftjaf	4
Houtduif	1	Tuinfluiters	4
Kievit	3	Tureluur	1
Kleine karekiet	9	Vink	2
Kleine plevier	3	Waterral	1
Koekoek	1	Wilde eend	1
Koolmees	1	Winterkoning	5
Merel	3	Zanglijster	2
Rietgors	4	Zwartkop	3

Zwarte stern

Sinds 2006 worden vlotjes uitgelegd voor de Zwarte Stern in de plassen ten westen van de waterleidingplas (Terra Nova). Het broedresultaat van de zwarte sterns wordt daarbij zo goed als mogelijk gevolgd. Duidelijk is dat dit succes jaarlijks nogal fluctueert en dat vooral het weer hier de sterns een handje helpt, of zelfs het resultaat van het broeden geheel kan vernietigen met een periode met storm, zware regen en hagel.

Uitleggen van de vlotjes voor de zwarte stern

Gepubliceerd in 2017

De resultaten zijn op een ledenavond van de VWG op 13 december 2017 gepresenteerd. Deze presentatie is te vinden op de website van onze VWG.

Excursies

Er is 3 keer samen met Nico Bouman een publieksexcursie verzorgd.

Piet Spoorenberg, 14 februari 2018

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Haarlem e.o

Dagvlinderwerkgroep Zuid-Kennemerland

Haarlem, 22 maart 2018

Jaarverslag 2017 voor AWD en plannen 2018

Veldwerk	In 2017 waren 23 waarnemers van de werkgroep actief in de AWD. In totaal zijn 18 dagvlinder-monitoringroutes gelopen, gemiddeld 19 weken. Behalve dagvlinders werden ook enkele dagactieve nachtvlinders genoteerd.
Kort verslag	Joop Mourik heeft een jaarverslag met de vlindergegevens van de deelgebieden begin maart aan de beherende instanties gestuurd.
Vlinderbijzonderheden	In 2017 is door Annette van Berkel in de AWD een film gemaakt over de keizersmantel. Deze bijzondere vlinder is vanuit de AWD, waar hij plaatselijk in flinke aantallen voorkomt, met een opmars bezig en is in 2017 ook al in de Kennemer duinen signaleerd.
Bestuur	Pipo Nicolas, Mariëk Eggenkamp-Rotteveel Mansveld en Joop Mourik hebben aangegeven het stuur van de Dagvlinderwerkgroep uit handen te willen geven. Ze blijven wel beschikbaar als klankbord en maken bestaande werkzaamheden zoals het Jubileumboekje en het jaarverslag af. Pipo blijft coördinator AWD. Anke Smits en Dirk Slagter proberen hun taken over te nemen.
Plannen 2018	Aan een verslag van 26 jaar dagvlindermonitoring in Zuid-Kennemerland en aan een boekje met inbreng van huidige en vroegere 'lopers' wordt gewerkt. Deze zullen in 2018 worden gepresenteerd. Het aanvragen van de vergunningen wordt na 2018 waarschijnlijk geregeld door De Vlinderstichting. Van een startavond wordt dit jaar afgezien. Rond het presenteren van het Jubileumboekje zal wél een bijeenkomst worden georganiseerd.

Dirk Slagter
Coördinator

Waterpret met Waternet

Het educatieprogramma Waterpret met Waternet wordt voor een groot deel begeleid door een team educatievrijwilligers. In 2017 hebben we 23 groepen mogen ontvangen.

De scholen kwamen uit Heemskerk, Heemstede, Amstelveen, Hillegom, Haarlem en Rijnsaterwoude. Sommige groepen arriveren met de bus, anderen op de fiets of ze worden door ouders gebracht. Alle groepen worden enthousiast ontvangen door de vrijwilligers en medewerkers van het BC.

Het doel is om de kinderen veel te leren over water maar ook een onvergetelijke ochtend/middag te bezorgen.

En dat doel is bij ruim 500 kinderen bereikt.

De cijfers op een rij

Aantal schoolgroepen: 23

Aantal kinderen: 585

Aantal vrijwilligers: 8

Aantal x ingezet: 19

Foto: Marjan Oesterholt

De bereidheid om te helpen de kinderen een onvergetelijke dag te bezorgen is groot. En dat merken we ook bij de uitvoering. Een dikke pluim voor alle educatievrijwilligers!!

Saskia Voolstra

Verslag van de eekhoornmonitoring in 2017

Wij zijn 2017 ingegaan met nog steeds een minimum aan eekhoorns in de AWD. De nesten die aan het eind van het jaar 2016 nog te zien waren konden wij begin 2017 alleen bij ingang de Oase nog zien.

De boswachters en de gastvrouwen en – heren hebben eekhoorns nabij de ingang van de Oase gezien. Ze zijn er gelukkig nog. Ook hebben wij wat waarnemingen doorgekregen nabij het naaldenbos langs de blauwe weg, bij Adams stort en bij de dennenstrook langs Bentveld.

Wij kijken niet alleen naar de nesten maar ook naar de vraatsporen. Over de vraatsporen heb ik een foto gekregen van Siem Langeveld.

Aan het eind van het jaar toen de bladeren van de bomen waren zagen wij tot onze verrassing weer veel nieuwe nesten langs de beukenlaan bij de Oase, bij Zeerust, oude beukenlaan en tot aan de Lange hoeken. Tevens ook langs en nabij het vlonderpad richting BC. Dit gaf ons weer hoop op toename van het aantal. Hierdoor kunnen wij weer wat meer eekhoorns verwachten.

Maar de storm in januari 2018 heeft de helft van de eekhoornnesten die wij hadden gezien verwijderd. Dit geeft mij weer geen goed gevoel. En het voorspelt niet veel goeds voor het verslag over 2018.

Wél hebben wij zelf twee eekhoorns in december achter elkaar zien gaan bij de dennenstrook langs Bentveld.

Wij hebben geen publicaties ingezonden.

Vanwege het weinige aantal eekhoorns in de AWD hebben wij wederom geen eekhoorn-excursie gegeven.

Mocht er iemand een eekhoorn zien, kunnen jullie deze dan aan mij doorgeven. Dan wil ik graag weten waar, het tijdstip en wat ze aan het doen waren. Mij e-mailadres is weverc@telfort.nl. Jullie kunnen het ook aan Vincent van der Spek van Waternet doorgeven.

Clarence Wever en Paul Smits

Vrijwillige gastheren en –dames

We draaien met de gastvrouwen en heren nu 3 jaar, elke zondag is het merendeel van de ingangen bemand, en ook 's zaterdags staan we er geregeld onze bezoekers te woord.

De groep is inmiddels, na wat kleine mutaties, behoorlijk op sterkte en is erg divers, mensen vullen elkaar goed aan en het kennisniveau over het gebied is daardoor goed, en het allerbelangrijkste, het is ook een gezellige groep. Door de wisselende samenstelling van de koppels is er altijd genoeg gesprekstof als het even rustig is aan de poort.

Onze dag begint altijd met een gesprek met de dienstdoende boswachter op het bezoekerscentrum, daar worden we op de hoogte gebracht van de laatste actualiteiten of wetenswaardigheden, wat er eventueel speelt en waar we vragen over zouden kunnen krijgen, vervolgens worden de ingangen verdeeld en kunnen we aan de gang.

De reacties van het publiek blijven overwegend positief, er zijn natuurlijk wat onderwerpen waar mensen een uitgesproken mening over hebben, zoals het damhertenbeheer en de bomkap, maar doorgaans krijgen we daar niet al te veel vragen over, en de mensen die wel vragen hebben zijn

tevreden met onze uitleg, en vinden het ook vaak fijn om de kant van Waternet te horen.

Het overgrote deel van de gasten die we te woord staan zijn echter op zoek naar leuke wandelroutes of specifieke onderwerpen, zoals bijvoorbeeld waar de wintergasten te vinden zijn. Dit zijn toch wel doorgaans nieuwe bezoekers die voor het eerst zijn of niet zo vaak het gebied bezocht hebben.

De gesprekken met vaste bezoekers gaan vaak wat verder de diepte in, die zijn benieuwd waarom we er staan,

hebben naar eigen zeggen meestal geen vragen. Maar uiteindelijk zijn dat toch de gesprekken waar de meeste interactie uit komt, en meestal gaan die mensen weg met het idee dat ze toch weer wat geleerd hebben, en dat geeft wel veel voldoening.

Naast de vragen van de bezoekers signaleren we het als er iets mis gaat met de betaalautomaten en proberen we zo op drukke dagen de wachtrijen zo kort mogelijk te houden. Dat is niet het leukste aspect van het werk, ook omdat de irritaties bij de bezoekers bij haperende automaten en lange wachtrijen wel oplopen, maar door tijdig signaleren en communiceren kunnen we hopelijk het ongemak zo laag mogelijk houden.

De dienst eindigt weer op het bezoekerscentrum waar de ervaringen van de dag gedeeld worden en besproken met de boswachter, tevens houden we een logboek bij met vragen, opmerkingen, en verbetervoorstellen richting Nora.

André Kolthek

Historische werkgroep Amsterdamse Waterleidingduinen

Vol goede moed zijn wij begonnen aan het jaar 2017, het archiveren en het op orde brengen van het archief is bijna afgerond. De kleine bibliotheek is ook al gearchiveerd. Wij houden ons natuurlijk aanbevolen voor boeken over de AWD. Kijkt u eens in uw boekenkast: heeft u misschien iets dubbel staan ??

Op 4 oktober is onze gewaardeerde **Gerard de Waard** overleden. Vele jaren was hij te vinden in de AWD, fotograferend en op zoek naar **grenspalen**.

Niet veel later, op 13 november overleed **Hans Vader**, een bevlogen liefhebber van de natuur, speciaal de AWD. Hij kende het duin op zijn duimpje. Hij startte samen met Fred Koning en Harm Niessen het vogelringstation, duizenden vogels zijn er door hem geringd en maar ook geteld. Een andere grote passie was de archeologie. Vooral bij het Van Limburg Stirumkanaal wist Hans na elke storm weer bijzondere vondsten uit de grond op te rapen. Iedereen kende Hans en Hans kende iedereen. Een zeer bijzondere man, soms erg kritisch, is er niet meer, wat zullen we hem missen.

Het (foto)archief en leden van de historische werkgroep werden geraadpleegd voor de totstandkoming van het boek van **Gert Baeyens 'Pleisierig vinke' en 'lecker drinke', de vinkenbanen van Bloemendaal**.

Acte de présence gaven de leden bij de openmonumentendag in september met dit jaar als thema 'boeren, burgers en buitenlui'.

In 2018 willen wij het archiveren afronden en de veranderingen in het duin gaan fotograferen voor onze facebookpagina. Wij zijn ook op zoek naar enthousiaste mensen die ons team kunnen helpen met het archiveren van de zeer vele dia's (o.a. van Hans Vader e.a.) en het fotograferen in het duin. Wij danken Waternet dat zij ons met raad en daad bijstaan om ons belangrijk werk goed te doen

Met plezier zagen wij dat de restauratie van het Huis van het Wester in 2017 werd afgerond.

Christien Kemp

Houtzwammen

Jaarverslag 2017 van Houtzwammen werkgroep KNNV afd. Haarlem

We hebben het afgelopen jaar met 10 mensen 16 maal verschillende terreinen bezocht. Telkens 8 maal in het begin van het jaar en 8 maal in het najaar. Hierbij hebben we circa 366 soorten gevonden. Deze waarnemingen zijn doorgegeven aan de Mycologische vereniging. In 2018 gaan we op de zelfde manier door.

Enkele leuke en interessante soorten zijn: Beukenkorrelkopje *Phleogena faginea*, Knolletjesplooivlies *Leucogyrophana mollusca*, Vosrode weerschijnzwam *Inocutis rheades*, Slijmsteelmycena *Roridomyces roridus*, Kroontjesknotszwam *Artomyces pyxidatus* en Teervlekkentrilzwam *Exidia pithya*.

Slijmsteelmycena

Leo van der Brugge heeft in oktober een excursie gegeven in Wandelbos Groenendaal voor het Nivon. Ook voor het IVN ZK een excursie op de laatste zondag van oktober in Groenendaal, in de AWD samen met Jan Willem van Velzen in november een excursie.

Leo van der Brugge

HYDROBIOLOGISCH EN MALACOLOGISCH ONDERZOEK IN DE AWD IN 2017

== 2017

Gedurende het gehele jaar werden bezoeken gebracht aan het **Meertje van de Blauwe Paal**. In de zomer was er een langdurige droogteperiode.

Voor RAVON werden de **amfibieën** van het kilometerhok waarin het Meertje van de Blauwe Paal en het Haasveld liggen genoteerd. In dit gebied werden kleine watersalamander, gewone pad, rugstreppad, bruine en groene kikker aangetroffen. In de avond van 16 mei werd deelgenomen aan de inventarisatie van de hele AWD op boomkikker en rugstreppad.

Op enkele plaatsen werd onderzoek gedaan aan de **waterfauna** in de AWD. In dit verslagjaar werd op enkele plaatsen naar **libellen**larvenhuiden gezocht. De resultaten werden naar de LWZK gestuurd.

In het kader van het project '**herstelbeheer poelen**' (life+) werd een aantal poelen op het Eiland van Rolvers en in het Zwartevelde weer onderzocht op hun waterdieren en waterplanten. Dit om na te gaan of de poelen zich hersteld hebben van het baggeren. Het plan is om de resultaten van dit onderzoek in 2018 te rapporteren.

Het Ronde Vlak werd onderzocht op **landslakken**. Dit gebeurde op dezelfde plekken waar de vegetatie ontwikkeling wordt gevolgd (Joop Mourik). Mogelijk verschijnt hier in 2018 een artikel over.

Bij de noordpunt van de van Limburg Stirumvallei is (weer) onderzoek gedaan aan **fossiele dierenresten**.

Excursie. Voor gastvrouw Waternet: introductie poelen en hun waterdieren.

Lezing. Voor het Biologisch Archeologisch Platform: vondst bruine beer in AWD.

Presentatie. Voor vrijwilligers Waternet: korte introductie macrofauna poelen AWD.

== 2018

In 2018 wil ik doorgaan met onderzoek aan waterdieren (speciaal libellen en mollusken) en landslakken. Aparte projecten: Meertje van de Blauwe Paal (vegetatie, dieren), Ronde Vlak (landslakken), Eiland van Rolvers (waterslakken). Voor RAVON zal weer gekeken worden naar de aanwezigheid van amfibieën in een kilometerhok. In het kader van het Life+ project wordt de ontwikkeling van een aantal uitgekozen poeltjes op het Eiland van Rolvers en op het Zwartevelde gevolgd na het schonen.

Publicaties in 2017

Wim Kuijper. De Bruine beer van Noordwijk. De Strandloper 49 (1): 34-36. (te vinden via: www.strandloper.nl)

Wim Kuijper, januari 2018

w.j.kuijper@gmail.com

Ronde Vlak. Inventarisatie planten en slakken, 7 juli 2017

Verslag over insecten waarnemingen in de AW duinen door Siem Langeveld in 2017

Wantsen:

In verband met Wantsen project van EIS – Nederland, samen met Dirk Turkenburg gezocht naar deze insecten binnen de AW Duinen. In verband met de overbegrazing alleen in bomen gezocht.

Lygocoris pabulinus – Groene appelwants
Anthocoris nemorem – Gewone bloemenwants
Elasmucha grisea – Gewone kielwants
Aelia klugii – Kleine mijterwants
Palomena prasina – Groene schildwants
Pentaloma rufipes – Roodpootschilwants (fig.1)

Figuur 1

Kevers, nieuw voor AWD:

Prasocuris junci – Blauwmoerashaantje. In de rel op rode waterereprijs buiten bereik van de damherten gevangen. Deze soort is nieuw voor de AWD.

Bolitophagus reticulatus. Een dofwarte Zwartlijf van ± 6 mm. (fig.2) Gevonden in een tonderzwam op dode berk (fig.4). Het is een zeldzame kever die nieuw is voor de AWD.

Figuur 2

Bijzondere vondst:

Langs de westelijke oever van het Noordoostkanaal een dood exemplaar van de zeer zeldzame nachtvlinder **Blauw weeskind** - *Catocala fraxini* gevonden. Dit is de tweede waarneming van deze soort in de AWD. (fig.3)

Figuur 3 (foto, Dirk Turkenburg)

Speciale activiteit:

Voor het bezoekerscentrum een tentoonstelling van insecten in drie vitrines ingericht ten behoeve van het Hout Event in en rondom het bezoekerscentrum.

Plannen voor het komende jaar:

Zoeken naar de levensvormen onder schors van dode bomen en in losgeraakte houtzwammen.

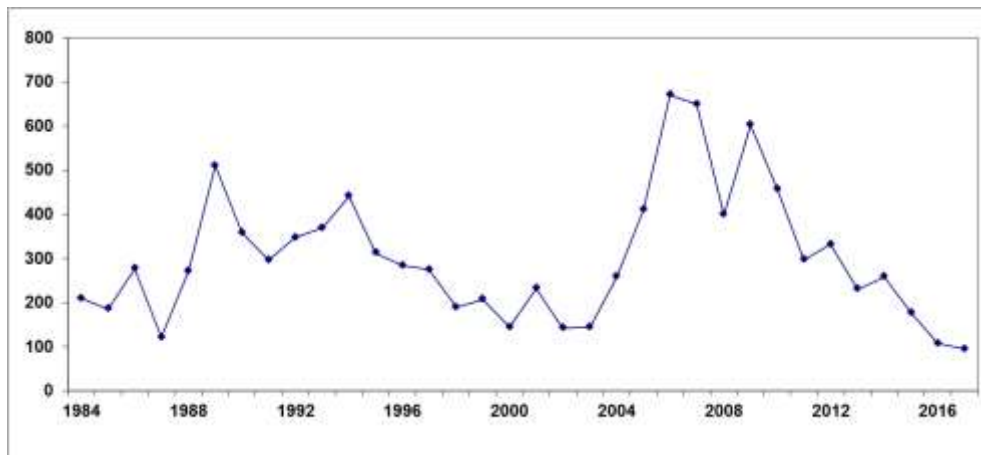
Figuur 4

Siem Langeveld, 3-2-2018

Konijntellingen AWD 2017

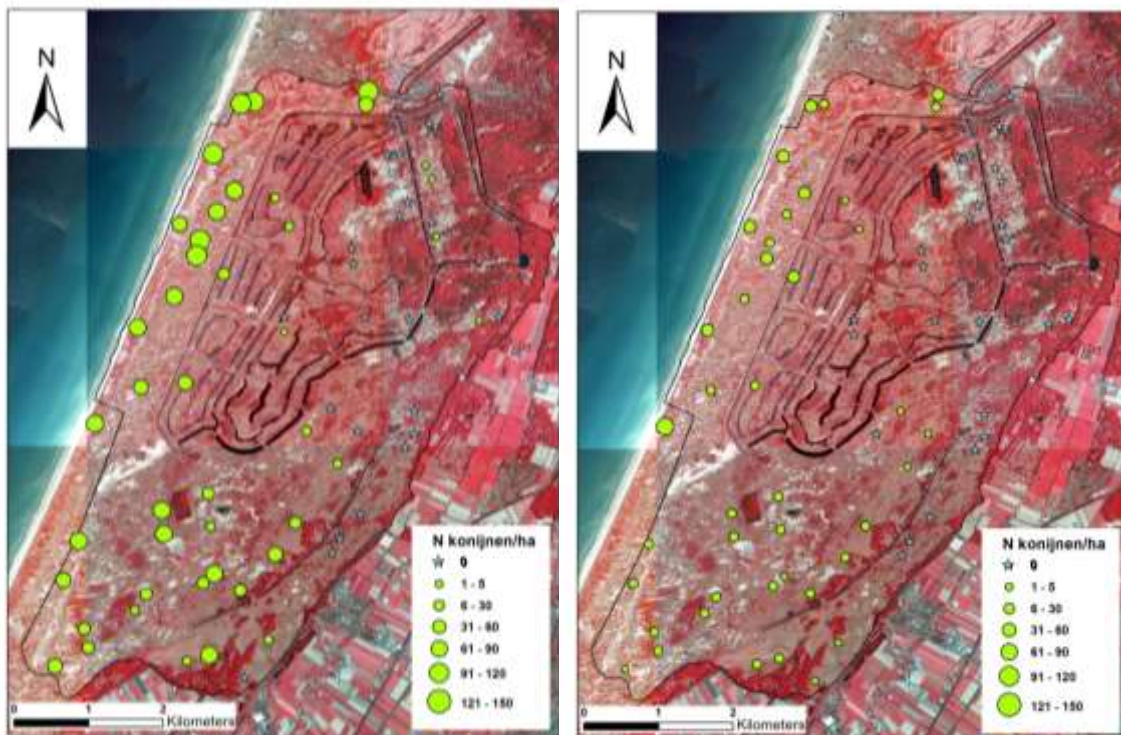
Ook in 2017 zijn er weer konijnen geteld volgens een landelijke vaststaande methode langs een vaste route. Aan deze tellingen hebben ook vrijwilligers mee gedaan.

De achteruitgang lijkt nog niet gestopt te zijn, aangezien we inmiddels onder het laagste aantal van 100 konijnen - geteld sinds 1984 - zijn gezakt. Momenteel zien we alleen nog konijnen in het Infiltratiegebied en in het zuidelijke deel van de AWD, maar de aantallen zijn in vrijwel alle secties laag. Vrijwel nooit worden er nog meer dan 10 konijnen bij elkaar geteld.

Som van maximale aantallen op secties in het najaar

Luuk Jungerling en Micha d'Oliveira, stagiairs Toegepaste Biologie, hebben de situatie van de konijnen aan de hand van keutelellingen voor de gehele AWD in de zomer van 2017 in kaart gebracht. Dat is ook in 2014 door Sven Pekel gedaan. Onderstaande kaartjes bevestigen het beeld van een sterke achteruitgang in de laatste jaren in de gehele AWD, die ook in veel andere duingebieden optreedt. Uit onderzoek is duidelijk geworden dat een nieuwe variant van het VHS-virus hiervoor verantwoordelijk is.

Aantal konijnen per hectare in duingraslanden in de AWD in 2014 (links) en 2017 (rechts)

Mark van Til, juni 2018

Kranswieren

KRANSWIEREN

In 2017 zijn in poelen en kanalen de zelfde kranswieren aangetroffen als gemeld in 2016. Een analyse van de gegevens van 2015 tot en met 2018 – waarin ook de groeicondities worden meegenomen - volgt in het jaarverslag over 2018.

KNNV-Libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland Jaarverslag over 2017 voor Waternet

Alle tellers die genoteerd staan voor het libellenonderzoek zijn actief geweest.

Er zijn 11 routes gelopen, die 8 tot 10 keer werden bezocht.

Hierop zijn 31 soorten waargenomen.

Tevens werd het Boogkanaal en de plasjes rond het Groot Zwartevelt een 2 tal keren bezocht.

Opvallende resultaten: De vuurlibel werd 31 keer waargenomen en tevens werd voortplanting door het vinden van larvenhuidjes bevestigd. De zuidelijke glazenmaker werd één keer op het Eiland van Rolvers gefotografeerd. De zuidelijke keizerlibel deed dit jaar matig mee. De gevlekte witsnuit werd 24 keer gezien. Ook de noordse witsnuit werd waargenomen.

Publicatie: Waarnemingenoverzicht 2016

Er zijn weer 3 excursies geweest, waarvan 2 Publieksexcursies:

4 juni fietsexcursie met Piet Veel naar de Schapenkamp, 12 deelnemers

25 juni Publieksexcursie in de Amsterdamse Waterleidingduinen, 22 deelnemers

9 juli Publieksexcursie in Middenduin, 30 deelnemers

Er zijn 2 lezingen geweest: 26 april door Kars Veling van de Vlinderstichting, 20 personen
24 oktober door Harm Niessen, 17 personen

Er werd een cursus gegeven over 3 avonden met 17 deelnemers. Daarbij werden 2 excursies aangeboden die goed bezocht werden.

Voor het Atlasproject werden enige keren extra gebieden bekeken.

Toekomst:

We gaan verder met het Atlasproject.

Op 25 april 2018 is de openingsavond door Roy van Grunsven van de Vlinderstichting toegezegd.

Heemstede, 7 februari 2018

Frans Koning

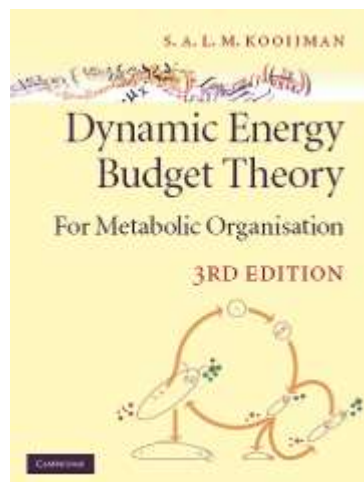
Verslag micro-organismen in de AWD 2017

Uiteraard is het nemen en met-de-mikroskoop-bekijken van monsters in de AWD gewoon doorgegaan. Ook heb ik mikroskoop-foto's opgeladen in waarneming.nl, maar dit proces is moeizamer dan voorzien. Behalve dat vele namen niet in het systeem zitten, komen de GPS-gegevens vaak niet goed door, en behoeven ze bijstelling achteraf. Ik vermoed dat dit te maken heeft met de classificatie "zeldzaam" door het systeem, waarna de GPS-coördinaten "wat" veranderd worden. Een ander probleem van het niet-aanwezig zijn van soorten in het systeem is dat mijn verzameling van vele duizenden foto's nu een hopeloze mix is van foto's die er wel of niet al in zitten, wat een tijdrovende uitzoekerij is. Ik zal in 2018 proberen meer vaart te zetten achter het opladen naar waarneming.nl.

Het jaar 2017 was, wat mij betreft, bijzonder omdat er behoorlijk grote droge perioden waren, waardoor vele plasjes totaal verdwenen zijn. Als voorbeeld kan ik het Waterhennenbos noemen, dat de jaren ervoor zeer nat was, maar in 2017 volledig is opgedroogd. Zelfs in januari 2018, toen het toch overal behoorlijk nat was, was er geen vrij water te vinden. Ook achterin het Zwarteveld en in het voormalig Van-Limburg-Sturmkanaal zijn plasjes vrijwel verdwenen, ten minste in een gedeelte van het jaar. Zo droog heb ik het de afgelopen jaren niet gezien.

In 2017 heb ik regelmatig mensen meegenomen in de AWD om ze in het terrein te vertellen over de impact van micro-organismen op het ecosysteem. De rol en de dynamiek van water is hierin van groot belang; in combinatie met de vegetatie is deze dynamiek goed te zien, ook bij een enkel bezoek.

Op 24 mei 2017 heb ik in Tromsø (Noord Noorwegen) een lezing van een uur gehouden over de micro-organismen van de AWD, voor een internationaal 150-koppig publiek van voornamelijk biologen (Australië, Amerika, Afrika, alle hoeken van Europa). Dit gebeurde in het kader van de cursus en het symposium die georganiseerd werden rond de Dynamische Energie Budget theorie, waar ik mijn leven lang aan gewerkt heb. Deze theorie gaat over de processen van substraat opname-en-gebruik door individuele organismen (ongeacht hun grootte) gedurende hun hele levensloop, inclusief de consequenties die dit heeft op ecosysteemniveau. De gezamenlijk acties van alle organismen bij elkaar, samen met de fysisch-chemische - en weersomstandigheden bepalen wat er gebeurt in een ecosysteem. Men was zeer geboeid en enthousiast; ook biologen horen zelden over micro-organismen in het milieu.

Op 9 november 2017 gaf ik een korte lezing over micro-organismen in AWD poelen voor AWD-vrijwilligers, op een avond georganiseerd door Waternet. Het was een leuke bijeenkomst.

Bas Kooijman
13 februari 2018

Kort verslag nachtvlinderwaarnemingen bij het Groot Zwarteveld, AWD in 2017

Door Ben Kruijssen

Een bijzondere vangavond was 29 juni waarop we maar liefst 89 nachtvlindersoorten met smeer en of licht vingen. De topper was karmozijnrood weeskind (rechts) die we hier na 10 jaar onderzoek voor het eerst vingen. Later bleek, dat de soort op meer plaatsen langs de kust in opvallende aantallen was gevangen.

Ook de vangavond op 18 oktober bleek bijzondere resultaten op te leveren. Dat had alles te maken met de weersomstandigheden op de dagen ervoor. Ik schreef er een artikel over voor Vlinders het kwartaalblad van de Vlinderstichting. Hieruit een deel van deze publicatie:

Karmozijnrood weeskind

“ Midden oktober werd West-Europa “getrakteerd” op opvallend hoge temperaturen. Een orkaan, die nu eens niet op de Caraïben afstevende maar regelrecht richting Ierland ging, stuwde warme lucht voor zich uit richting het vasteland van Europa. Op 15 oktober bezocht menigeen het strand in badkleding in plaats van een zuidwester. Op de maandag erop sprak het K.N.M.I. van de warmste 16 oktober ooit sinds het begin van de officiële metingen. Op de dinsdag verplaatste zich een langgerekt front van warme lucht uit Zuid-Europa over een brede zone noordwaarts. De lucht bevatte roetdeeltjes afkomstig van de grote bosbranden in Portugal en stoffijn zand uit de Sahara. De oranje omfleurde zon werd die dag in ons land uitgebreid gefotografeerd. Een uniek weerkundig verschijnsel was een feit. Zou dit bijzondere weer invloed hebben op de insectenfauna, was bij mij de vraag die opkwam.

*Op woensdag 18 oktober keerde de weerkundige rust terug in ons land en ging ik 's avonds met collega-nachtvlinderaars op onze vaste monitoringlocatie in de Amsterdamse Waterleiding Duinen nachtvlinders vangen. En ja hoor, we vingen drie zeldzame trekvlinders uit zuidelijke streken: 2 exemplaren van de Roodstreepspanner (*Rhodometra sacraria*) en één exemplaar van de Satijnlichtmot (*Palpita vitrealis*).”*

Satijnlichtmot, foto Jan Bischoff

Roodstreepspanner (foto auteur)

Natuurgidsen: zondagmiddagwandelingen Jaaroverzicht 2017 (eerste en derde zondag van de maand)

Gidsen: Dirk Turkenburg en Clarence Wever

Gemiddeld waren er zo'n 12 deelnemers. De ene keer 20 en een andere keer zo'n 5. De enige keer dat wij de wandeling moesten inkorten was op 5 november 2017: tijdens de wandeling brak toen een onweer met hevige hagelbuien los. Wij lopen niet met onweer en gladde wegen.

We beginnen altijd eerst over de waterwinning te vertellen en dan starten we de wandeling. Onderweg vertellen we ook op bepaalde plaatsen over de waterwinning.

We vertellen over wat we op dat moment zoal tegenkomen in de natuur en het enthousiasme van de deelnemers daarover is altijd erg groot .

De biodiversiteit is nog steeds niet hersteld. Dit gaat waarschijnlijk nog heel lang duren. Maar we hebben afgelopen jaar waarnemingen gedaan die toch het noemen waard zijn.

Wij hebben meer ijsvogels tijdens onze wandelingen 's middags gezien dan ooit tevoren.

Door het jaar heen zijn wij regelmatig stil blijven staan bij een wespennest onder het insektenhotel. Dit staat nabij het bezoekerscentrum. Verder op het vlonderpad was een heel 'groot' nest van de glanzende houtmieren te zien, hier hebben we ook vaak over verteld.

Wat wij afgelopen jaar ook veel gezien hebben waren keizersmantels (een vlindersoort). We zagen ze vooral op het Jacobskruiskruid zitten, want dit wordt niet door de damherten opgegeten.

Later in het jaar - als de bladeren van de bomen zijn – staan we stil bij de eekhoornnesten die je dan beter kunt zien.

Op paddenstoelengebied was er dit jaar veel te zien: grote parasolzwammen, aardsterren en koraalzwammen, de eerste en de laatste zagen we ook in een heksenkring staan.

trommelstokken van grote parasolzwam

aardster

koraalzwammen
in heksenkring

Door het jaar heen waren ook eerdere soorten vuur- en tonderzwammen te zien.

Mede namens Dirk Turkenburg,

Clarence Wever

Wandelingen voor vroege vogels: Jaaroverzicht 2017

datum	ingang	vertrektijd	aantal deelnemers	het weer
8 januari	Oase	9:00 uur	25	4°C, half bewolkt, nevelig
12 februari	Zandvoortselaan	8:00 uur	17	verse sneeuw
12 maart	Panneland	7:00 uur	20	5°C, sluierbewolking
9 april	De Zilk	7:00 uur	34	7°C, zonnig, grondmist
14 mei	Zandvoortselaan	6:00 uur	niet geteld	12°C, half bewolkt, weinig wind
11 juni	Panneland	5:30 uur	16	15°C, zon, bijna windstil
9 juli	De Zilk	5:30 uur	18	13°C, strakblauwe lucht, windstil
13 augustus	Zandvoortselaan	6:30 uur	32	15°C, zwaar bewolkt, later zon
10 september	Panneland	7:00 uur	20	11°C, half bewolkt, weinig wind
8 oktober	De Zilk	8:00 uur	28	13°C, zwaar bewolkt, winderig
12 november	Zandvoortselaan	8:00 uur	18	8°C, veel wind, bewolkt en buien
10 december	Panneland	9:00 uur	17	2°C, natte sneeuw, weinig wind

Weersomstandigheden

De wandelaars hebben zich in 2017 niet laten tegenhouden door de weersomstandigheden. Op 12 februari had het 's nachts zo hard gesneeuwd dat Kees Langeveld het niet aandurfde om naar Zandvoort te rijden. Toch verzamelden zich nog 17 deelnemers, waaronder Engelssprekende gasten, voor een winterwandeling door de sneeuw onder leiding van Clarence en Huib. Het was de moeite waard, alleen al vanwege het witte landschap. Een IJsvogel die naar vis dook maakte het winterse plaatje compleet. Iedereen was goed gewaarschuwd om voorzichtig te lopen en zo keerde het gezelschap twee uur later zonder ongelukken weer terug bij ingang Zandvoortselaan.

Damherten: valwild en jacht

In maart was het voorjaar begonnen. De Roodborsttapuit, Tjiftjaf en Rietgors waren teruggekeerd uit zuidelijke streken en lieten zich goed horen en zien. De winter had wel zijn tol geëist onder de Damherten, al had het nauwelijks gevroren en was de sneeuw in februari binnen een paar dagen weg. Het was verschillende wandelaars opgevallen dat er nogal wat kadavers van Damherten in het terrein lagen. In april konden we de kadavers op afstand al ruiken, wat een goede aanleiding was om uitleg te geven over het beheer en het noodzakelijke afschot van Damherten. Van de jacht was bij de Vroege Vogelwandelingen weinig te merken: de Damherten waren niet schuw en op elke wandeling zagen we zeker twintig exemplaren, vaak zelfs méér. Pas in december leek het of de aantallen iets lager werden. Misschien goed om in 2018 de aantallen eens bij te houden.

Invloed van Damherten

Tijdens de wandelingen was er onvermijdelijk veel aandacht voor de invloed van de Damherten op het ecosysteem: aftakelende Duindoornstruwelen waar de herten met hun geweien doorheen geragd hebben om aan eten te komen, sterke achteruitgang in het aantal zingende Nachtegalen, rasters om Ligusterstruwelen, Struikheide en Koningsvarens te beschermen, en nergens meer de rijke bloei van kalkminnende soorten die zo kenmerkend waren voor de AWD. Daarom hebben we in augustus een kijkje genomen buiten de omrastering. Via het Kraaienveld zijn we naar de Zuidduinen van Zandvoort gelopen. Daar konden we ons hart ophalen aan bloeiend Zeepkruid, Slangenkruid,

Kruipend stalkruid en fraaie toortsen. De noordwesthoek van de AWD (Eerste Vlaaye) bleek ook rijk aan Konijnen en het was dan ook geen wonder dat we hier een Vos zagen.

PAS-project en exotenbeheer

In 2017 hebben we ook het nodige verteld over het PAS-project, onder meer bij de omgeving van Mikwel. De kale stuifplekken zijn ideaal om diersporen te laten zien. In de omgeving van Panneland zien we vooral sporen van Damherten, maar elders ook prenten van Konijn en Vos. Het bosbeheer en de aanpak van exoten konden we goed laten zien op bijvoorbeeld het Vinkenveld en in de omgeving van Stokmansberg. De uitleg die wij als gidsen daarover hebben gehad kwam goed van pas, omdat verschillende wandelaars vroegen naar de betekenis van de gekleurde stippen op de bomen.

Leuke waarnemingen door het jaar heen

Veel van wat we zien is aanleiding voor een korte uitleg over de waterwinning, de geschiedenis van het gebied, de beheersmaatregelen en het ecosysteem, maar daarnaast zijn er natuurlijk altijd dingen die gewoon leuk en mooi zijn om te zien, en soms zelfs heel bijzonder. Zo zagen we in januari de Wintertalingen bij het Vogeleiland, in maart een Peperbus aan de rand van het Naaldenbos, in april Gekraagde roodstaartjes en zingende Boomleeuweriken, in mei een Kleine watersalamander, in juni een Meikever en een hertenkalfje bij ingang Panneland, in juli de Sint Jansvlinder en de Blauwvleugelsprinkhaan, in september Schaatsenrijders in de Betongeul, in oktober Vliegenzwammen op 't Heitje, in november Kepen bij de Garagebosjes en een Sperwer die werd weggejaagd door Zwarte kraaien, en in december een Grote gele kwikstaart en een Waterspreeuw langs de oever van het Nieuwkanaal.

Een van onze trouwste wandelaars, Hans Cornet, legt dit allemaal vast met zijn camera en stelt ons na afloop zijn foto's ter beschikking. Die geven een goede indruk van al het moois dat we door het jaar heen te zien krijgen. Daarom tot besluit van dit verslag een kleine selectie uit zijn foto's.

VERSLAG VAN DE ORCHIDEEËNWERK GROEP IN DE AWD OVER 2017

Anacamptis pyramidalis - Hondskruid

De groeiplaats in de Haasvelderduinen is op 15 mei, 4 juli en 27 juli 2017 bezocht. Onder de bescherming van een graaskooi stonden hier drie mooie exemplaren dicht tegen elkaar aan, en ook in 2017 stond dit trio er weer fraai bij. Ze hebben talrijke zaaddozen gevormd. Het is natuurlijk wel jammer dat buiten de kooi eventuele zaailingen voorlopig geen kans krijgen. Een erg goed teken is dat er dit jaar een vierde plant is opgekomen, dicht tegen de drie andere aan. Deze is uiteraard nog erg klein en vegetatief.

Dactylorhiza praetermissa - Rietorchis

De Rietorchis wordt de laatste jaren niet meer bloeiend gezien in de AWD. Wel lijkt de soort de laatste 2 jaar weer aan een voorzichtige opmars bezig. Steeds vaker worden er weer rozetten van de plant waargenomen, vooral in de zuidelijke Van Limburg Stirum-vallei en op de Klazewei.

Op 11 mei 2017 werd op de Klazewei een tiental Rietorchis-rozetten gezien, zowel binnen als buiten de graaskooien. Het ging hier om zowel de Gewone rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa* subsp. *praetermissa*) als om de Gevlekte rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa* ssp. *junialis*). De meeste rozetten waren erg klein en vegetatief, maar vier rozetten waren

groter. Twee hiervan, een Gewone en een Gevlekte rietorchis, hadden een beginnende bloeistengel.

Op 15 mei 2017 werden ook in de zuidelijke VLS-vallei enige vegetatieve Rietorchis-rozetten gezien, maar helaas minder dan in 2016. Mogelijk heeft het erg droge voorjaar hieraan bijgedragen. Net als in 2016 betrof het hier alleen de Gevlekte rietorchis, die zich allemaal binnen een van de daar geplaatste damhert-rasters bevonden.

Epipactis helleborine subsp neerlandica - Duinwespenorchis

Op de omrasterde groeiplaats in het Vinkenveld werden op 6 juli tien planten met zich ontwikkelende bloeistengel van de Duinwespenorchis (*Epipactis helleborine* var. *neerlandica*) gevonden en één niet-bloeiende. De meeste exemplaren met bloeiaanleg waren in dit droge en ongunstige jaar toch duidelijk groter dan de planten van 2016.

Ook *Pyrola rotundifolia* (Rondbladig wintergroen) en *Jasione montana* (Zandblauwtje) bloeiden weer binnen de omheining en *Salix repens* (Kruipwilg) stond er ook weer vitaal bij.

Op 1 en 8 augustus is de groeiplaats opnieuw bezocht. Acht planten hadden normale afmetingen en twee waren iets kleiner. Een elfde, wat kleinere plant had wel een bloeiaanleg, maar blijkbaar waren de bloemknoppen in een vroeg stadium afgeworpen of niet tot ontwikkeling gekomen. Of dit de "niet-bloeiende plant" van 6 juli was, kon niet met zekerheid worden vastgesteld, omdat de groeiplaats ervan niet exact was vastgelegd. Enkele planten werden op 1 augustus door een wesp bezocht. Het dier had ook duidelijk zichtbaar polliniën van de Duinwespenorchis op de kop. Het kon niet worden gevangen voor determinatie.

De planten waren op 1 augustus deels in het begin van de bloei, deels in volle bloei, één was nog geheel in knop. Op 11 augustus was de bloei aan het eind, op de al gesignaleerde late plant na. De bloei viel daarmee in 2017 vrij vroeg.

Aangetroffen overige planten op de omrasterde groeiplaats: Buntgras

Smal fakkелgras	<i>Corynephorus canescens</i>
Zomereik	<i>Koeleria macrantha</i>
Eenstijlige meidoorn	<i>Quercus robur</i>
Kruipwilg	<i>Crataegus monogyna</i>
Grauwe abeel	<i>Salix repens</i>
Rolklaver	<i>P. xcanescens</i>
Gewone vleugeltjesbloem	<i>Lotus corniculatus</i>
Dauwbraam	<i>Polygala vulgaris</i>
Duindoorn	<i>Rubus caesius</i>
Rondbladig wintergroen	<i>Hippophaë rhamnoides</i>
Echt walstro	<i>Pyrola rotundifolia</i>
Valse salie	<i>Galium verum</i>
Mannetjesereprijs	<i>Teucrium scorodonia</i>
Zandblauwtje	<i>Veronica officinalis</i>
Driedistel	<i>Jasione montana</i>
Kleine leeuwentand (<i>Thrinacia</i>)	<i>Carlina vulgaris</i>
Schermhavikskruid	<i>Leontodon saxatilis</i>
	<i>Hieracium umbellatum</i>

Het voorkomen van Valse salie en Zandblauwtje lijkt op oppervlakkige ontkalking te wijzen. De opslag van abeel zal in het najaar worden aangepakt, evenals die van meidoorn en eik.

Epipactis palustris - Moeraswespenorchis

De grootste groeiplaats van deze soort in de AWD bevindt zich al lange tijd bij een flinke poel in de Van Limburg Stirum-vallei. Hoewel de poel tijdens bezoeken op 27 maart, 15 mei en 11 juli 2017 geheel droog stond, heeft de Moeraswespenorchis zich hier verder uitgebreid. Enige jaren terug groeide hij alleen aan de noord- en zuidzijde van de poel, waar inmiddels twee rasters geplaatst zijn ter bescherming tegen de alom aanwezige damherten. Later vestigde deze orchidee zich ook aan de oostzijde, maar dit jaar was hij voor het eerst rondom de gehele poel te vinden. En dat ondanks de flinke vraatschade door damherten, die buiten de twee rasters zeer duidelijk aanwezig was.

Tellingen zijn niet verricht, maar het moet hier minimaal toch om vele honderden exemplaren gaan.

Ook op de andere groeiplaatsen in de zuidelijke Van Limburg Stirum-vallei, die op dezelfde data bezocht werden, gaat het goed met deze soort.

In de noordelijke VLS-vallei, die op 21 augustus 2017 bezocht werd, lijkt de situatie iets minder gunstig. Ook hier zijn twee plekken uitgerasterd ter bescherming tegen de damherten, maar binnen deze rasters was, net als in 2016, geen enkele orchidee te vinden. Ook net als in 2016 stonden verspreid buiten een van de rasters een paar exemplaren.

De begroeiing stond hier in augustus erg hoog, maar tijdens een kort bezoek aan deze rasters op 27 oktober 2017 was er kort tevoren door Waternet gemaaid. Toen bleek dat net buiten het andere raster ook enige tientallen rozetten Moeraswespenorchis stonden, die eerder kennelijk door de hoge begroeiing onopgemerkt zijn gebleven. Deze waren vrijwel allemaal klein en vegetatief, maar mogelijk ontwikkelt deze plek zich in de komende jaren tot een mooie groeiplaats.

Op enige afstand zuidelijk van deze rasters bevindt een vrij nieuwe groeiplaats, waar ook dit jaar op 21 augustus enige tientallen uitgebloeide planten werden gevonden.

De groeiplaats van de Moeraswespenorchis in het Witteveld was evenals vorig jaar beschermd tegen damhertenvraat middels twee beschermingskooien. Dit jaar stonden er alleen planten in de kooi het dichtst bij het pad. Mogelijk kwam dat door de voorjaarsdroogte: de kooi dicht bij het pad staat in een natter deel van de laagte. In die laatste kooi stond 1 plant nog einde bloei en waren er 21 vegetatieve planten.

Neottia ovata - Grote keverorchis

Deze soort doet het op de enige groeiplaats in de AWD, de Klazewei, slechts matig. De Klazewei werd op 11 mei 2017 bezocht.

Er staan drie graaskooitjes om de planten te beschermen tegen de op deze locatie erg hoge graasdruk van de damherten, maar die bescherming is volstrekt onvoldoende. Elk jaar weer lukt het een aantal planten onder de kooien om tot bloei te komen, maar tegelijkertijd wordt buiten de kooien een veel groter aantal planten steeds weer geheel afgevreten.

Van eerdere tellingen is bekend dat op deze groeiplaats enige honderden exemplaren Grote keverorchis aanwezig waren, maar het aantal dat onder de kooien de bloei weet te bereiken, blijft elk jaar beperkt tot hooguit 15 planten. Zo ook in 2017.

Er is al voorgesteld om een groter gebied te omheinen, vergelijkbaar met de groeiplaats van de Duinwespenorchis in het Vinkenveld.

Ophrys apifera - Bijenorchis

Langs het Noordoosterkanaal is nog wel gezocht naar de Bijenorchis maar er werd geen enkele plant gevonden. De daar geplaatste kooi is meer naar de waterkant verplaatst, omdat de Bijenorchis in het verleden vlak op de oever groeide.

Eindopmerking

We dringen er nogmaals sterk op aan om een groter deel te omheinen van de groeiplaats van de Grote keverorchis op de Klazewei.

Voortzetting van het onderzoek in 2018

Wij willen de monitoring van de kooien en afgerasterde groeiplaatsen in 2018 voortzetten. Daarbuiten hopen wij ook weer groeiplaatsen te ontdekken.

Graag zouden wij daarom de vergunningen voor 2017 in ongewijzigde vorm ook weer voor 2018 ontvangen.

Dirk Kapteyn den Boumeester
Jos Lammers
Aad van der Voet

dwkapteyndenb@gmail.com
jos.lammers@wxs.nl
natuur@podos.nl

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Haarlem e.o.

www.knnv.nl/haarlem

Plantenwerkgroep Amsterdamse Waterleidingduinen

Jaarverslag 2017

Terugblik

De plantenwerkgroep AWD is in grote rust en in afwachting van planten die het bekijken waard zijn. In 2017 was de coördinator actief; er zijn geen floristische bijzonderheden gemeld.

In de cyclus van de 10-jaarlijkse inventarisatie van het duingebied heb ik van één (deel)kilometerhok een totale streeplijst gemaakt: de strook AWD buiten het hertenraster tussen Oase en Panneland. Een begin is gemaakt met de verzameling en digitalisering van oude gegevens van de werkgroep sinds circa 1960. Vanaf de nauwkeurige 1:5000 hoogtelijnkaarten zijn vele oude groeiplaatsen gedigitaliseerd en beschikbaar gemaakt voor controle in de grote florakartering die in 2017 en 2018 in de AWD plaatsvindt door Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau Van der Goes en Groot.

Ronde vlak

In juni zijn de vegetatie opnamen in het Ronde Vlak herhaald en bodemmonsters geprikt met het oog op een afrondende publicatie in 2018. Wim Kuijper, Joop Mourik, Kees Langeveld, Johan Goudzwaard (fotoğraf)

Publicatie

Joop Mourik, 2017. Damherten en flora van de Amsterdamse Waterleidingduinen, Tussen Duin & Dijk 3: 4-7

De on-line versie met updates en aanvullingen is gepubliceerd op

<http://duinenemensen.nl/damherten-en-de-flora-van-de-amsterdamse-waterleidingduinen>.

Bijzondere waarnemingen

In de strook van de oude Doodweg (ruiterpad) buiten het hertenraster heeft een groot aantal plantensoorten zich een beetje van de intensieve vraat hersteld. Gevonden werden onder meer bloeiende planten van gewone vogelmelk, zeer veel kraailook, valeriaan en andere hoge bos- en oeverkruiden die in de AWD de laatste jaren niet meer in bloei gezien zijn. Ook stonden er enkele plukken van bloeiende ossentong en zeepkruid, ook al grote zeldzaamheden in de AWD tegenwoordig. Bijzondere soorten en waarnemingen zijn met GPS vastgelegd.

Controle van bekende groeiplaatsen van Rode lijst soorten in de AWD had overwegend negatieve resultaten. Bijzonderheden waren wat mij betreft:

- de uitbreiding van moeraswolfsklauw op het Groot Zwarteveld op geplagde, vrij zure ondergrond in het centrum
- de eerste waarneming van zwarte zegge in de AWD aan de rand van een greppel ten zuiden van het Paardenkerkhof
- de reeks groeiplaatsen van minuscuul kleine planten van grote muur langs greppels in de omgeving Paardenkerkhof-Sasbergen. Dit is een zogenaamde oud-bos soort die vooral voorkomt in bossen op de hogere zandgronden van Oost-Nederland
- de bloeiende planten van valse zandzegge in de oude strandwalbossen in het zuidoosten van de AWD
- enkele oude exemplaren van sporkenhout in de ruime omgeving van Starrenbroek en Langeveld, de nog levende tekenen van de vroegere moerassen in deze omgeving. Helaas heeft sporkenhout (belangrijke waardplant van onder andere de citroenvlinder) zwaar te lijden van sloop en vraat door damherten. De oude struiken worden totaal geruïneerd door hongerende herten die hoog opspringen en met hun gewei de takken afrukken, zoals wel meer oude struiken en bomen in de AWD gesloopt worden. De levende nalatenschap van de AWD is bijna uitgewist.

Tijdens veldwerk zijn nog vele andere bijzonderheden met GPS vastgelegd en aan de database toegevoegd. Er is dus toch nog wel wat vinden als je zo'n beetje kruipend door het duin gaat en vegetatieopnamen maakt.

Joop Mourik

Coördinator KNNV Plantenwerkgroep AWD

15 januari 2018

Sprinkhanen, wantsen en lieveheersbeestjes

In 2017 is er weer 3 x een ronde sprinkhanenmonitoring op het Rozenwaterveld gelopen. Het knopsrietje was de meest voorkomende soort. Dit jaar waren er minder blauwvleugelsprinkhanen te noteren maar lagen de aantallen meer in de orde van grootte van de jaren ervoor. De bruine sprinkhaan, snortikker en duinsabelsprinkhaan waren wederom slechts in lage aantallen aanwezig. Sikkelsprinkhaan en zuidelijk spitskopje werden niet meer gezien. De indruk bestaat dat het terrein nog minder begroeid was dan in 2016 met als gevolg dat zelfs de grasetende veldsprinkhanen het er moeilijk hebben.

Haakjesschildwants

Voor het landelijke wantsenproject ben ik een aantal malen wezen zoeken. Hierbij werden 12 soorten gevonden die binnen het Atlasproject vallen. De haakjesschildwants was hierbij de soort die het minste gevonden wordt in ons land. Ook bij het zoeken naar wantsen is de relatieve armoede aan mogelijke waardplanten vanwege de sterke begrazing een beperkende factor. Komend jaar loopt het atlasproject nog door en hoop ik toch nog flink wat meer soorten te vinden.

Na het verschijnen van de atlas van de lieveheersbeestjes van Nederland ben ik deze groep ook nog blijven volgen. Er waren nog steeds veel soorten te vinden in bomen en struiken. In de rietkragen langs de kanalen kwamen ook de drie bekende soorten, 19-stippelig lieveheersbeestje, gevlekt- en ongevlekt rietkapoentje, nog voor.

19-stippelig lieveheersbeestje

Publicaties

Lieveheersbeestjes, populair maar onbekend. In tijdschrift Tussen Duin & Dijk, nr 2 (begin juli) 2017
Kleurige kevers in de duinen, in tijdschrift 'Duin' van Stichting Duinbehoud, herfst 2017

VERENIGING VOOR NATUUR- EN VOGELBESCHERMING NOORDWIJK

Verslag werkzaamheden in de AWD over 2017

Leo Schaap deed ook dit jaar de coördinatie van de tellingen in de AWD voor onze vereniging.

Broedvogelinventarisatie AWD Zuid

De Vogelwerkgroep Noordwijk van de VNVN heeft in het afgelopen seizoen 2017 een aantal percelen geïnventariseerd. Vijf van deze kavels zijn ooit gekozen om als referentieperceel te dienen voor de broedvogelstand in de zuidelijke AWD. Een belangrijk kenmerk van deze percelen is dat zij vanaf 1986 ieder jaar op broedvogels werden geïnventariseerd volgens de Sovon BMP methode. Er wordt een paar jaar al niet meer volledig handmatig geïnventariseerd. De meeste waarnemingen worden nu ingevoerd via telefoon of tablet met het AVI-programma van Sovon. In de zuidelijke AWD liggen de volgende percelen:

- Gijs Kokkieshoek, perceel 318
- Wolfsveld-west, perceel 325
- Boeveld-west, perceel 489
- De Westhoek, perceel 365
- Hoegatterduin, perceel 326

Daarnaast zijn in 2017 een paar andere kavels onderzocht die in het verleden nog niet of veel minder aan de orde zijn geweest:

- Schrama, perceel 1202
- ZHL-De Blink, perceel 8680
- Noordvoort, perceel 50128

Hoewel De Blink (ca. 34,1 ha) een gebied is van het Zuid-Hollands Landschap ligt het in het Langevelderduin (totaal 122 ha) waarvan het andere deel in eigendom is van Waternet. De Blink lijkt erg op de rest van dit afgesloten gebied en wordt daarom opgenomen in de verslaglegging. Schrama is op een gegeven moment uit interesse in 1994 als extra plot geopend en geïnventariseerd. Voor de tweede keer is dat gedaan in 2017. Daarnaast is een QuickScan uitgevoerd in de Zeereep van Noordvoort. Voor Noordvoort zijn maar twee rondes gelopen hetgeen te weinig is om als een volwaardig BMP project mee te doen maar geeft een goede indruk van de daar voorkomende broedvogels. Voor alle soorten vielen de inventarisatie data binnen de datumgrenzen.

De tellingen worden uitgevoerd conform de BMP methode. Alle inventarisaties zijn zijn verwerkt volgens de SOVON autoclustermethode. Alle gegevens zijn opgeslagen in de SOVON database. Van

de resultaten wordt uitgebreid verslag gedaan in de maart uitgave van het verenigingsblad De Strandloper. Dit artikel, Broedvogel Monitoring Project 1986 t/m 2017, verslag en analyse van kavels in de zuidelijke AWD duinen, komt na 30 maart beschikbaar op onze website www.strandloper.nl .

Samenvatting verslag Broedvogel Monitoring Project 1986 t/m 2017

Er is een duidelijk verschil in ontwikkeling van de verschillende percelen te zien sinds 1986. De tendens van de totale broeddichtheid in het Hoekgatterduin is licht stijgend en dat is ook het geval in het Wolfsveld-west. Stabiel lijken Boeveld-west, na 1995, en Gijs Kokkieshoek, ondanks de pieken en dalen, lijken ze redelijk stabiel. De Westhoek toont een extreme daling van het aantal territoria. Over De Blink en Schrama kan moeilijk een trend worden berekend, er zijn te weinig onderzoeken die bovendien onderling niet goed vergelijkbaar zijn. Onderhuids zijn de veranderingen op biotoop- en soortniveau groot.

Als je rondloopt in de zuidelijke AWD dan is te zien dat De Blink, Gijs Kokkieshoek, Boeveld-west en Wolfsveld-west op elkaar lijken. De kavels zijn geaccidenteerd, met sterk toenemende verstuing, verspreid voorkomend struweel, dellen met hogere struiken en boompjes maar geen percelen bos. Dat is ook te zien aan de verdeling van broedvogels in biotopen, ze lijken sterk op elkaar. De ontwikkeling van het biotoop 'struiken en struwelen' is praktisch gesproken hetzelfde. Alle vier hebben rond 2006 een kantelpunt, een maximum van 80% en dalen tot ca. 60% in 2017. Dit kan te maken hebben met de ingezette natuurherstelprojecten maar ook de opkomst van het Damhert kan hier de oorzaak van zijn of hiertoe hebben bijgedragen. Na 2006 explodeerde het aantal Damherten waarschijnlijk ook in de zuidelijke AWD. Ook de verdeling in het Hoekgatterduin en de Westhoek laat zien dat de daling inzet na 2006. Een andere reden zou kunnen zijn dat de verstuingen pas na 2006 de vogelstand hebben beïnvloed door verandering van de vegetatie. Opmerkelijk is dat het aandeel vogels van 'struiken en struwelen' in Schrama slechts een geringe verandering toont tussen 1994 en 2017. Dat is zeer opmerkelijk gezien de grote wijzigingen in de andere percelen. Zoals gezegd vinden onderhuids veel grotere veranderingen plaats. Dat is goed te zien als de 5 AWD kavels bij elkaar worden opgeteld en gekeken wordt naar trends tussen 1986 en 2017. De vogels van 'opgaand en gesloten bos' en van 'open bos en randen' nemen sterk toe. Goede voorbeelden zijn de Boomleeuwerik, Gekraagde Roodstaart en Vink die een grote stijging laten zien. De Koolmees en Pimpelmees dragen aan de stijging ook hun steentje bij terwijl de Boompieper zich goed handhaaft. Binnen de groep struiken en struwelen zitten een paar stijgers zoals de Roodborsttapuit, Tuinfluiter en Zwartkop. Het aantal dalers overheerst numeriek, zoals Fitis met een daling van bijna 30%, Heggenmus met een daling van meer dan 20% en de Grasmus iets minder dan 20% . Van de Sprinkhaanzanger is bijna niets meer over, ooit waren er 30 broedgevallen en nu nog maar een of twee. De Zwarte Kraai weet zich ook te handhaven maar wat bijzonder is, van de Ekster kon in 2017 geen territorium worden vastgesteld, voor het eerst in 32 jaar!

Vogels van de rode lijst zoals Nachtegaal, Graspieper en Kneu doen het alle drie slecht. Aanvankelijk liet de Nachtegaal een matige stijging zien maar na 2006 loopt het aantal hard terug van 73 in 2005 tot 34 in 2017, meer dan een halvering dus. De Graspieper deed het aanvankelijk heel goed, bereikte een maximum in 2000 om daarna meer dan te halveren in 2017. De Kneu laat een bijna lineaire daling zien van 40% tot 2017. Sinds 1986 vertrokken al vroeg diverse rode lijst soorten uit de zuidelijke AWD zoals Zomertortel, Paapje, Wulp en Tapuit. Het zou wel heel jammer zijn als we in de nabije toekomst hier meer soorten aan moeten toevoegen.

De inventarisaties werden uitgevoerd door:

Gijs Kokkieshoek:	door Annelies Marijnis en Jan Jacobs. Via AVI-map
Boeveld-west:	door Willem Baalbergen en Jan Veefkind. Via Veldkaarten
Wolfsveld-west:	door Koene Vegter, Jaap Eisenga en Wim Plaatzer. Via Veldkaarten

De Westhoek: door Gab de Croock, Jos Zonneveld en Jan Jacobs. Via AVI-map
Hoegatterduin: door Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder. Via AVI-map
Schrama: door Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder. Via Veldkaarten
De Blink door Frank-Peter Scheenstra, Cilka Maas en Annelies Marijnis. Via AVI-map

De bestede tijd per kavel in het veld wordt geschat per persoon op 10 bezoeken à 3 uur is 300 uur/pp. Daarbij komt per kavel nog de tijd voor het uitwerken van de gegevens. Bij het gebruik van AVI-map is dat beperkt. In geval van Veldkaarten is dat nog eens 10 uur per kavel.

De bedoeling is dat de werkzaamheden die in 2017 hebben plaatsgevonden in het jaar 2018 op dezelfde voet worden voortgezet. In 2018 zullen echter een aantal nieuwe personen aan de inventarisaties gaan deelnemen.

Watervogeltellingen

Ook werden er in 2017 Watervogeltellingen gedaan. Hierbij is het derde infiltratiegebied, plot NH6223, geplitst. Willem Baalbergen en Jan Veefkind doen het zuidelijke deel terwijl George Hageman, Jaap Deelder en Leo Schaap het noordelijk deel van dit gebied doen. Jan Jacobs doet daarnaast nog de telling van het Oosterkanaal. De tellingen worden ingevuld via www.sovon.nl.

Er wordt niet jaarlijks verslag van deze tellingen gedaan. De indruk bestaat dat de wintergasten steeds korter in de AWD verblijven. Er werden dit jaar wel een paar bijzondere waarnemingen gedaan. De IJsvogel was op een paar plaatsen aanwezig terwijl er ook twee Roerdampen (febr.) werden gespot. Voor heet eerst werden Grote Zilverreigers waargenomen (okt. en nov.). In februari werden ook nog eens Geoorde Futen waargenomen.

Ook deze tellingen zullen in 2018 op dezelfde manier worden voortgezet.

Ander onderzoek en vrijwilligers werk

Van onze vereniging doen ook Wim Kuijper, Johan Goudswaard, Wil Heemskerk en Piet Broekhof vrijwilligers werk voor de Amsterdamse Waterleidingduinen. Over hun werk wordt elders gerapporteerd.

Overleg met AWD

De vrijwilligers van onze vereniging die in de AWD regelmatig aan het werk zijn hebben structureel overleg met de beheerders in verband met projecten voor onderhoud en beheer. Dit jaar vond dat plaats in juni. Speciale aandacht hierbij werd geschonken aan:

- PAS, Programmatische Aanpak Stikstof
- Bosbeheer
- Leiding Electra
- Ingang De Zilk
- Damhertbeheer

Wij hebben begrepen dat mede door onze opmerkingen het PAS programma is beperkt en dat de Bosbeheervisie zal worden herzien. Onze vereniging stelt het overleg met de AWD erg op prijs en wij hopen dat dat wederzijds is. In het overleg zijn een aantal kritische kanttekeningen en waarschuwingen doorgegeven aan de beheerders van de natuur in de AWD.

Leo Schaap
Noordwijk, 26 februari 2018

Vogeltellingen VWGZKL

Waterspreeuw, december 2017 (Vincent van der Spek)

2017 was een roerig jaar – niet zozeer op het vlak van de vogels, maar wel op het menselijk vlak. Het is verdrietig dat liefst twee vrijwilligers overleden. Hans Vader was een icoon van het vogelonderzoek. De laatste jaren telde hij alleen nog watervogels en aalscholvers, maar hij heeft meer dan vijftig (!) jaar broedvogels geteld en daarnaast ruim dertig jaar de tellingen gecoördineerd. Hans is 77 jaar geworden. Uitgebreide necrologieën verschenen onder andere in De Fitis en Natuuronderzoek AWD. Zeer onverwacht en verdrietig was het veel te jonge overlijden van de bevlogen Luc Leermakers, een actief lid van de VWGZKL die nog niet heel lang in de AWD telde.

Een andere verandering was dat Antje Ehrenburg haar taken als coördinator neerlegde. Wij danken Antje voor het jarenlange regelwerk, dat zij al in 2005 van Hans overnam! Vincent van der Spek van Waternet heeft, als niet-lid van Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, de coördinatietaken van de vogeltellingen voorlopig overgenomen. Er werden in 2017 negen plots geteld op broedvogels. Leuk was dat de Krooneend wederom tot broeden kwam (er zijn ook pullen gezien): deze soort lijkt zich echt te vestigen. Buiten de tellingen om was het natuurlijk leuk dat er weer eens een Waterspreeuw in de AWD zat deze winter (zie foto).

Een artikel over mogelijke invloed van damherten op nachtegalen dat eerder in De Fitis stond, verscheen nu iets aangepast ook in Tussen Duin en Dijk om zo een breder publiek te bedienen (Noordzij en van der Spek 2017). Het laatste wapenfeit van Hans waren stukken in De Fitis en een interview in het Haarlems Dagblad – twee weken voor zijn dood – waarbij hij schetst dat de vogelstand er heel slecht voorstaat en waardoor dat volgens hem veroorzaakt is. De vogelstand staat er inderdaad niet uitmuntend voor, maar helaas (?) is dat niet uniek voor de AWD: dit geldt voor de gehele duinstreek. En het is hier en daar nog niet zo slecht als Hans veronderstelde. De BMP-gegevens van 1984-2015 zijn door Sovon geanalyseerd. Een artikel hierover – een samenwerking tussen Waternet, VWGZKL en De Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk is inmiddels geaccepteerd door het landelijke vogelonderzoeksblad Limosa en zal later in 2018 verschijnen (van der Spek et al acc). Hierin worden niet alleen de trends van vogels in de AWD getoond, maar wordt stilgestaan bij overeenkomsten en afwijkingen van trends elders (landelijk en in de duinen). Een samenvattende lezing staat gepland voor 29 maart 2018, tijdens de Algemene Ledenvergadering van de VGWZKL.

Vincent van der Spek, februari 2018

Referenties

Noordzij, N. & V. van der Spek, 2017. Hebben damherten invloed op de nachtegalenstand in de AWD? Tussen Duin en Dijk 2-2017.

van der Spek, V., L. Schaap & A. Ehrenburg (acc). Dertig jaar broedvogelmonitoring in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Gepland: Limosa 90.4.

Vader, H. Veel minder broedvogels in de AWD. Geringere aantallen en minder soorten na 'natuurherstel'. Fitis 53.3

Oproep: *het is wenselijk dat een lid van VWGZK de coördinatietaken van Waternet overneemt. Wie o wie wil deze uitdaging op zich nemen? Neem daarvoor vooral contact op met vincent.van.der.spek@waternet.nl*

Vogelringstation AWduinen

Kort verslag over de activiteiten van het VRS AWD in 2017.

Voor het VRS AW-Duinen was 2017 het jaar waarin, we afscheid hebben moeten nemen van onze oprichter/voorzitter **Hans Vader**.

Op 13 november is hij, na een jaar van ziekte, overleden.

Ondanks dit verlies, hebben we op 128 ochtenden, 2 avonden en 2 nachten, de netten open gehad, waarin gepoogd werd om vogels te ringen. In totaal werden meer dan 4.000 uren besteed aan het ringen van vogels en wat daar nog meer bij komt kijken. De netten hebben ongeveer 720 uur open gestaan.

Het resultaat was **6.800** nieuw geringde vogels en ook nog **1.613** vogels die al een ring hadden. Het jaartotaal, **8.413** komt daarmee in de top 3 van ons Ringstation en van Nederland in 2017. Het soortentotaal was 74.

De top 5 nieuw geringde vogels:

Zwartkop	1.374
Kleine Karekiet	791
Pimpelmees	610
Tjiftjaf	429
Koolmees	349

Leuke vangsten:

Koekoek 2, Ransuil 2, Draaihals 2, Klapekster 1, Sperwergrasmus 2, Kleine Bonte Specht 7, Oeverpieper 3, Keep **25**, Grote Barmsijs 18.

ransuil – foto Koos van Ee

watersnip en bokje – foto Koos van Ee

Bijzondere vangsten uit het oosten tot Siberië:

Siberische Tjiftjaf 3, Dwerggors 2, Bladkoning 9, Waterrietzanger 1, Veldrietzanger 1.

Vogels met buitenlandse ringen:

Zwartkop: 5 x België, 1 x Tsjechië, 1x Engeland

Kleine Karekiet: 2 x België, 1 x Denemarken en 1 x Frankrijk

Bosrietzanger: 1x België

Tjiftjaf: 1 x Frankrijk

Publicaties:

Jaarverslag 2016 VRS-AWD

Jaarverslag 2017 van de Wasplatenwerkgroep AW-duinen.

Tegen het eind van vorige eeuw bleek dat de AW-duinen een aantal zeer waardevolle wasplaatgraslanden rijk was. Wasplaatgraslanden zijn relatief voedselarme, open en grazige vegetaties die gekenmerkt worden door de aanwezigheid van een bijzondere groep ecologisch kieskeurige paddenstoelen. Ze kunnen absoluut niet tegen kunstmest en zijn daarom vrijwel geheel verdwenen uit agrarische graslanden.

Het gaat om Wasplaten (*Hygrocybe*), Knots- en Koraalzwammen (*Clavaria*, *Ramaria*, *Ramariopsis*, *Clavulinopsis*), Aardtongen (*Geoglossum* en *Trichoglossum*) en Staalstelen (*Entoloma* p.p.). Daarnaast zijn er tal van begeleidende soorten zoals o.a. de Rupsendoder (*Cordiceps militaris*) en Elfenschermpje (*Mycena pura*). Al sinds 1985 wordt er onderzoek gedaan naar de wasplaatgraslanden in de AW-duinen, eerst alleen op het Groot-Zwartevelde en het Eiland van Rolvers, later door het hele terrein.

Ruige aardtong

Sinds 2002 wordt het onderzoek heel systematisch uitgevoerd met vaste proefvlakken die verdeeld zijn over de verschillende vormen van beheer: maaien, begrazen, plaggen en nietsdoen. Helaas is het onderscheid in het beheer geleidelijk aan vervaagd, o.a. door de sterke toename van de damherten, maar ook door wisselend beheer en andere oorzaken. Jaarlijks worden circa 50 vlakken onderzocht door gemiddeld ruim 25

waarnemers. Harm Snater coördineert het veldwerk en Leo Jalink zorgt voor de invoer en validatie van de waarnemingen.

Het jaar 2017 was een zeer goed paddenstoelenjaar, maar de aantallen waargenomen wasplaten in de duingraslanden van de AW-duinen waren niet erg groot en bleven sterk achter bij de aantallen in naburige duingebieden zoals Meijendel en Coepelduynen. Het is aannemelijk dat de zware begrazingsdruk van de damherten hier een rol in speelt.

In 2017 werden door 27 deelnemers (tabel 5) in totaal 57 proefvlakken opgenomen, te weten 50 proefvlakken waarin de aantallen per soort werden geteld ('kwantitatief') en 7 meestal beduidend grotere proefvlakken waar alleen de waargenomen soorten worden genoteerd per opname ('kwalitatief'). Gemiddeld werd elk proefvlak 3,7 maal geteld in de periode augustus tot december: in totaal 210 tellingen.

Kabouterwasplaat

In totaal werden 10.834 exemplaren geteld van 38 soorten (zie tabellen 1-5). Zeer vermeldenswaard zijn de Grijze knotszwam (*Clavaria daulnoyi*) in het Ronde vlak, de Bundelknotszwam (*Clavaria fusiformis*) op de berg in het Rozenwaterveld en Bezemkoraaltje (*Ramariopsis tenuiramosa*) op het Haasveld.

In 11 vlakken werden helemaal geen te tellen paddenstoelen aangetroffen. Maar liefst 5 daarvan liggen in het ooit

zo wasplatenrijke Eiland van Rolvers. De paddenstoelenflora van wasplaatgraslanden gaat hier al vele jaren gestaag en sterk achteruit door verschillende oorzaken: twee van de voorheen beste vlakken zijn sterk verruigd met Pitrus en er slaat ook Braam en Berk op. Andere vlakken op het Eiland van Rolvers waren sterk verdroogd, en nog een ander vlak is bedekt met een dichte mat slaapmossen. Van de overige vlakken waar niets stond worden als oorzaken gemeld: heel hoge graasdruk van damherten en plag- en graafwerkzaamheden door waternet.

Geteld	Soortnaam
X	Fijnschubbige aardtong (<i>Geoglossum fallax</i>)
105	Kleverige aardtong (<i>Geoglossum glutinosum</i>)
255	Kortsporige aardtong (<i>Geoglossum elongatum</i>)
2	Ruige aardtong (<i>Trichoglossum hirsutum</i>)
9	Slanke aardtong (<i>Geoglossum umbratile</i>)

Tabel 1. Aangetroffen Aardtongen. X = wel aangetroffen, maar niet geteld

Geteld	Soortnaam
15	Bezemkoraaltje (<i>Ramariopsis tenuiramosa</i>)
X	Bundelknotszwam (<i>Clavulinopsis fusiformis</i>)
572	Fraaie knotszwam (<i>Clavulinopsis laeticolor</i>)
1011	Gele knotszwam (<i>Clavulinopsis helvola</i>)
6	Grijze knotszwam (<i>Clavaria daulnoyi</i>)
28	Heideknotszwam (<i>Clavaria argillacea</i>)
2	Sikkelkoraalzwam (<i>Clavulinopsis corniculata</i>)
226	Spitse knotszwam (<i>Clavaria falcata</i>)
3315	Verblekende knotszwam (<i>Clavulinopsis luteoalba</i>)
24	Wormvormige knotszwam (<i>Clavaria fragilis</i>)

Tabel 2. Aangetroffen Knots- en Koraalzwammen

Geteld	Soortnaam
744	Broos vuurzwammetje (<i>Hygrocybe helobia</i>)
13	Duinwasplaat (<i>Hygrocybe conicoides</i>)
38	Elfenwasplaat (<i>Hygrocybe ceracea</i>)
7	Gele wasplaat (<i>Hygrocybe chlorophana</i>)
1039	Gewoon vuurzwammetje (<i>Hygrocybe miniata</i>)
348	Kabouterwasplaat (<i>Hygrocybe insipida</i>)
2	Karmozijnwasplaat (<i>Hygrocybe phaeococcinea</i>)
9	Kleverige wasplaat (<i>Hygrocybe glutinipes</i>)
1153	Papegaaizwammetje (<i>Hygrocybe psittacina</i>)
157	Puntmutswasplaat (<i>Hygrocybe acutoconica</i>)
270	Slijmwasplaat (<i>Hygrocybe laeta</i>)
226	Sneeuwzwammetje (<i>Hygrocybe virginea</i>)
26	Verblekende wasplaat (<i>Hygrocybe vitellina</i>)
487	Zwartwordende wasplaat (<i>Hygrocybe conica</i>)

Tabel 3. Aangetroffen wasplaten

Geteld	Soortnaam
1	Blauwplaatstaalsteeltje (<i>Entoloma chalybaeum</i>)
X	Bruine satijnzwam (<i>Entoloma sericeum</i>)
X	Bruine zwartsneesatijnzwam (<i>Entoloma caesiocinctum</i>)
61	Groensteelsatijnzwam (<i>Entoloma incanum</i>)
7	Rupsendoder (<i>Cordyceps militaris</i>)
6	Sneeuwvloksatijnzwam (<i>Entoloma sericellum</i>)
X	Sterspoorsatijnzwam (<i>Entoloma conferendum</i>)
X	Tepelsatijnzwam (<i>Entoloma papillatum</i>)
X	Tweesporig taaisteeltje (<i>Mycenella bryophila</i>)

Tabel 4. Staalstelen en overige soorten